

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ ΝΙΚΟΛΕΤΑ

ΑΥΓΕΡΗ ΑΝΔΡΕΑ

ΚΑΝΔΥΛΗ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
«ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ»

Επιβλέπων Καθηγητής: ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ Θ.

ΗΡΑΚΛΕΙΟ
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2015

Πίνακας Περιεχομένων

Περίληψη.....	4
Summary.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
1 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	8
1.1 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ–ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ	8
1.1.1 ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΥΡΩΠΗ.....	11
1.2 ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΘΕΩΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ.....	12
1.3 Η ΝΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ: ΑΝΤΑΠΟΔΟΤΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ	14
1.4 ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΗΣ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ - ΝΕΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ.....	17
1.5 ΜΕΘΟΔΟΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ	19
1.6 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2013	21
2 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο – ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ	25
2.1 ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	25
2.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΙΔΑΝΙΚΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	25
2.3 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ	27
2.3.1 ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	30
2.4 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	33
2.4.1 ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	34
2.5 ΣΤΟΧΟΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	37
3 ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ.....	39
3.1 ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΦΟΡΩΝ.....	39
3.1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ.....	39
3.1.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ	39
3.1.3 ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ	40
3.1.4 Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΒΑΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΒΑΡΟΣ	41
3.1.5 Ο ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ.....	42
3.1.6 ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗΣ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ.....	43
3.1.7 ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΩΝ ΦΟΡΩΝ	48
3.1.8 ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ	50

3.1.9	ΠΟΛΛΑΠΛΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΥΠΟ ΣΤΕΝΗ ΕΝΝΟΙΑ	50
3.2	ΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΜΙΑΣ ΧΩΡΑΣ	50
4	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	52

Ευρετήριο Διαγραμμάτων και Πινάκων

1 ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Διάγραμμα 19	1
Διάγραμμα 21	2
Διάγραμμα 22	3
Διάγραμμα 23	4
Διάγραμμα 29	5
Διάγραμμα 31	6
Διάγραμμα 31	7

2 ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 41	1
Πίνακας 46	2

Περίληψη

Αντικείμενο μελέτης και ανάλυσης της παρούσας εργασίας θα αποτελέσει η αξιολόγηση των υπαρχόντων φορολογικών συστημάτων, η εμπειρική διερεύνηση και οι επίδρασης που ασκούν αυτά στην κοινωνία.

Εφόσον πραγματοποιηθεί η εισαγωγή στο θέμα, απαραίτητο στοιχείο της εργασίας, αναφορικά με την κατανόηση της διάρθρωσης του φορολογικού συστήματος και της περαιτέρω αξιολόγησης του αποτελεί το πεδίο της θεωρητικής ανασκόπησης. Στο πεδίο αυτό, που καταλαμβάνει το δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας, πραγματοποιείται ανάλυση των βασικών εννοιών όπως είναι οι έννοιες της δημοσιονομικής πολιτικής, της οικονομικής της ευημερίας καθώς και αναλύονται και τα βασικά κριτήρια βάσει των οποίων πραγματοποιείται η αξιολόγηση των φορολογικών συστημάτων.

Στο τρίτο μέρος της παρούσας εργασίας πραγματοποιείται η ανάλυση και αξιολόγηση του φορολογικού συστήματος της χώρας μας αλλά και ανασκόπηση των βασικών εννοιών που σχετίζονται άμεσα με το ελληνικό φορολογικό σύστημα. Αναγνωρίζονται οι επιπτώσεις και οι κοινωνικές επιδράσεις που έχει το φορολογικό σύστημα.

Summary

The object of study and analysis of this study will be the evaluation of existing tax systems, the empirical investigation and their impact on those in society.

If realized, the introduction to the subject, an essential element of the work, with respect to understanding the structure of the tax system and further evaluation is the field of theoretical background. In this area, which occupies the second part of this study, an analysis of key concepts such as the concepts of fiscal policy, economic prosperity and analyzed and the basic criteria on which the assessment of tax systems.

In the third part of this work is carried out the analysis and evaluation of our country's tax system and review of key concepts directly related to the Greek tax system. Recognized the impacts and social impacts from the tax system.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο νέο διεθνοποιημένο περιβάλλον όπου οι τεχνολογικές μεταβολές έχουν επιφέρει σημαντικές αλλαγές στην εργασία και το κεφάλαιο ο εκσυγχρονισμός των φορολογικών συστημάτων αποτελεί σημαντικό εργαλείο στην προσπάθεια των κρατών για οικονομική ανάπτυξη και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των οικονομιών τους. Κύριοι στόχοι των μεταρρυθμίσεων αυτών είναι συνήθως η απλοποίηση, η διαφάνεια, το χαμηλό διοικητικό κόστος, η κοινωνική δικαιοσύνη καθώς και η μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Σε πανευρωπαϊκό επίπεδο οι μεταρρυθμίσεις αυτές έχουν επικεντρωθεί στην διεύρυνση της φορολογικής βάσης με παράλληλο περιορισμό των εξαιρέσεων και φοροαπαλλαγών, στη σταθερότητα του φορολογικού συστήματος με στόχο την δημιουργία προβλέψιμου επιχειρηματικού περιβάλλοντος, στη μείωση του αριθμού των φορολογικών κλιμακίων, στην εισαγωγή τεχνολογιών πληροφορικής και διαδικτύου κατά τις συναλλαγές με τους πολίτες, στην παροχή φορολογικών κινήτρων για την προώθηση της τεχνολογίας και της καινοτομίας, στην φορολογική αποκέντρωση προς οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης κλπ.

Η Ελλάδα, εκτός των παραπάνω προκλήσεων για τον εκσυγχρονισμό του φορολογικού συστήματος, καλείται να αποκαταστήσει και μια σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ κράτους και φορολογουμένων. Για τον Έλληνα πολίτη δεν αποτελεί συνείδηση η ανταποδοτικότητα μεταξύ παροχής δημοσίων αγαθών και απόδοσης φόρων. Οι πολίτες μη έχοντας εμπιστοσύνη στην απόδοση των χρημάτων τους μέσω του κρατικού μηχανισμού, θεωρούν πιο συχνά απ' ό,τι συμβαίνει σε άλλες χώρες πως η φοροδιαφυγή αποτελεί αποδεκτή συμπεριφορά με αποτέλεσμα την υποβάθμιση των κρατικών παροχών και παρεμβάσεων. Προκύπτει έτσι ένας φαύλος κύκλος μεταξύ υποβάθμισης των παροχών του κράτους και φοροδιαφυγής.

Δομικά στοιχεία της λειτουργίας ενός φορολογικού συστήματος είναι το ύψος των φορολογικών συντελεστών, ο καθορισμός της φορολογητέας βάσης, το μείγμα άμεσων και έμμεσων φόρων, η παραχώρηση φορολογικών κινήτρων και προνομίων και άλλα μέτρα των οποίων ο συνδυασμός δίνει φυσιογνωμία στο σύστημα αυτό. Κάθε φορολογικό σύστημα αποτελεί ένα ζωντανό οργανισμό στενά συνδεδεμένο με την λειτουργία της οικονομίας. Οι οικονομικές επιδράσεις της φορολογίας εκδηλώνονται και ρυθμίζουν την οικονομική ισορροπία μεταξύ των πολιτών και την σχέση τους με την κατανάλωση, την παραγωγή, την κατανομή των αγαθών και όλου του πλούτου. Είναι δεδομένο ότι τα φορολογικά μέτρα και ο φορολογικός σχεδιασμός στο πλαίσιο λειτουργίας ενός φορολογικού συστήματος, δημιουργού αντανάκλαστικά σοβαρές συνέπειες στην λειτουργία της οικονομίας. Υπέρμετρη ή χαμηλή φορολογία, ασταθής ή σταθερή φορολόγηση, πολλές ή αιφνίδιες αλλαγές στο σύστημα επηρεάζουν σίγουρα την ανάπτυξη ενώ δημιουργούν «αρνητική» ή «ελκυστική» ατμόσφαιρα στις επενδύσεις.

Το ποσοστό της φορολόγησης από μόνο του πάντως δεν είναι το μονοκαθοριστικό για την προσέλκυση επενδύσεων και την επίτευξη ανάπτυξης στα πλαίσια της λειτουργίας της οικονομίας αφού απαιτείται και σταθερότητα σε βάθος χρόνου. Η

στρατηγική κατεύθυνση στην επιλογή του μίγματος φορολόγησης είναι ίσως η καλύτερη πυξίδα η οποία μπορεί να μετατρέψει ένα φορολογικό σύστημα σε μοχλό ανάπτυξης της οικονομίας. Δεν υπάρχει «ιδανικό» σύστημα φορολογίας που να μπορεί να επιτύχει ταυτόχρονα μεγαλύτερη συμμετοχή στην αγορά εργασίας, περισσότερες ώρες εργασίας, μεγαλύτερη οικονομική αποτελεσματικότητα και μικρότερη εισοδηματική ανισότητα. Ποιο φορολογικό σύστημα είναι καταλληλότερο; Εξαρτάται από τους στόχους που έχει η πολιτεία σε κάθε περίπτωση και οικονομική συγκυρία. Δεν υπάρχει τέλειο φορολογικό σύστημα, υπάρχουν όμως κατάλληλα φορολογικά μέτρα προς αντιμετώπιση, καταστολή, πρόληψη των προβλημάτων λειτουργίας της οικονομίας και εν γένει της λειτουργίας ενός ολοκλήρου κράτους. Η Ενιαία Αγορά είναι μία πραγματικότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και δεν θα μπορούσε να συμβεί εάν δεν αναπτυσσόταν οι επιμέρους Ευρωπαϊκές πολιτικές προς μία κοινή κατεύθυνση. Δεν συμβαίνει ακριβώς το ίδιο στον τομέα της φορολογίας. Υπάρχουν πολλές και ουσιαστικές διαφορές στη συνολική φορολογική επιβάρυνση μεταξύ των κρατών μελών. Οι φορολογικές ρυθμίσεις αποτελούν εσωτερική υπόθεση των επιμέρους κρατών.

1 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1.1 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ–ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Η περίοδος ιδιαίτερα με τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο χαρακτηρίζεται από το υψηλό ποσοστό δημοσίων δαπανών και ιδιαίτερα των κοινωνικών δαπανών και από την ενεργό παρέμβαση του κράτους στην οικονομία και την κοινωνία γενικότερα.

Η εμφάνιση του «κράτους-πρόνοιας» (του ορθότερα κατ' άλλους κοινωνικού κράτους) σημαίνει ιστορικά τη μετάβαση από την ανταπόκριση της πολιτικής εξουσίας στην ανάγκη της προστασίας «υπηκόων», στην αφοσίωσή της στην υπηρεσία του συμφέροντος των «πολιτών». Λέγοντας συμφέρον των πολιτών εννοούμε το σύνολο όχι μόνο των πολιτικών, αλλά και των κοινωνικών δικαιωμάτων που τους επιτρέπουν την ενεργό συμμετοχή στις συλλογικές δραστηριότητες.

Έχει αποδειχθεί πλέον ότι το Κράτος Πρόνοιας, δεν αποτελεί ένα θέσει σύστημα διακυβέρνησης αλλά ένα δυνάμει θεσμό. Ενώ δηλαδή ως προς το νομοθετικό πλαίσιο λειτουργίας του αποκτά ολοένα μεγαλύτερη πληρότητα, μόνο από την έμπρακτη και αδιάλειπτη κοινωνική ευαισθησία της κρατικής πολιτικής αποκτά και το ουσιαστικό περιεχόμενο που απαιτούν οι πολίτες. Ο βαθμός ανταπόκρισής του στις κοινωνικές προσδοκίες είναι αυτός που προσδιορίζει και το μέγεθος της κρίσης που διέρχεται σε κάθε ιστορική φάση. (Γιαννακόπουλος, Δ., Η γένεση του Ευρωπαϊκού Κράτους-Πρόνοιας, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, σελ. 92)

Ο ρόλος του δεν είναι πλέον μόνο διορθωτικός των ανισοροπιών και των ανισοτήτων που προκαλεί η αγορά, αλλά διευρύνεται. Ο ρόλος του κράτους την περίοδο αυτή εντοπίζεται κυρίως στον αναπαραγωγικό τομέα της οικονομίας χωρίς να είναι αμελητέας σημασίας ο ρόλος του στον παραγωγικό τομέα της οικονομίας. Οι στόχοι της κρατικής παρέμβασης δηλαδή η δημιουργία των συνθηκών για την ομαλή αναπαραγωγή της καπιταλιστικής κοινωνίας και των καπιταλιστικών σχέσεων δεν έχουν αλλάξει διαχρονικά. Εκείνο που τροποποιείται είναι η μορφή επέμβασης του κράτους. Για το λόγο αυτό ορισμένοι ερευνητές θεωρούν το κράτος-πρόνοιας ως μία συγκεκριμένη μορφή επέμβασης του κράτους στην κοινωνία.

Ο ορισμός του κράτους-πρόνοιας δεν είναι συγκεκριμένος και διαφέρει όχι μόνο από ερευνητή σε ερευνητή αλλά και από χώρα σε χώρα (π.χ. κράτος ευημερίας στην Αγγλία, Ισπανία, κράτος-πρόνοιας στην Γαλλία, κοινωνικό κράτος στην Γερμανία κ.λπ.). Το κράτος-πρόνοιας είναι το γέννημα μίας συγκεκριμένης χρονικής συγκυρίας. Στις χώρες της Βόρειας Ευρώπης, η γέννηση του κράτους-πρόνοιας τοποθετείται χρονολογικά στις αρχές του 20ου αιώνα. Η ανάπτυξή του και η μορφή την οποία αυτό έλαβε συναντώνται κυρίως μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Η διαφοροποίηση ως προς το τι είναι κράτος-πρόνοιας οφείλεται κυρίως στον τρόπο με τον οποίο ο κάθε ερευνητής διερευνά

τον τρόπο δημιουργίας του κράτους-πρόνοιας και τον ρόλο που διαδραματίζει στην οικονομία και στην κοινωνία γενικότερα.

Η ταύτιση του κεϋνσιανού κράτους με το κράτος-πρόνοιας, σύμφωνα με ορισμένους ερευνητές, σημαίνει ότι ο ρόλος του κράτους-πρόνοιας είναι απλά ρυθμιστικός και λειτουργεί ως μηχανισμός πρόληψης των οικονομικών κρίσεων και ιδιαίτερα των κρίσεων υποκατανάλωσης. Ειδικότερα, το κράτος-πρόνοιας αποτελεί για την κεϋνσιανή θεωρία ένα σταθεροποιητικό παράγοντα ο οποίος θα οδηγούσε στην αναγέννηση των δυνάμεων της οικονομικής ανάπτυξης και θα εμπόδιζε την οικονομική υποβάθμιση. (Στασινοπούλου, Ο., 1996, Ζητήματα σύγχρονης κοινωνικής πολιτικής, εκδ. Gutenberg, Αθήνα)

Οι μαρξιστικές αντιλήψεις περί κράτους-πρόνοιας, επισημαίνουν την ταξική του φύση και τον ρόλο του στην αναπαραγωγή της καπιταλιστικής κοινωνίας. Σύμφωνα με τον Gough (1979) το κράτος-πρόνοιας στοχεύει στην αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης και την ενσωμάτωση και διατήρηση του μη εργατικού δυναμικού μέσα στο καπιταλιστικό σύστημα. Κατά συνέπεια, το κράτος-πρόνοιας αναλαμβάνει να προσφέρει σε σημαντικό βαθμό υπηρεσίες (π.χ. υγεία, εκπαίδευση, πολιτισμός) που συμβάλλουν στην αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης και να απαλλάξει το κεφάλαιο από το οικονομικό κόστος αυτών των υπηρεσιών. Η ίδια αντίληψη για το κράτος-πρόνοιας υιοθετείται και από τον Boccara (1973) ο οποίος αναπτύσσει την θεωρία της υπερσυσσώρευσης-απαξίωσης του κεφαλαίου (*suraccumulation-devalorisation du capital*). Σύμφωνα με τον Boccara (1973), ο καπιταλισμός, ο οποίος χαρακτηρίζεται από την αντίθεση ανάμεσα στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και των σχέσεων παραγωγής, έχει την τάση να υπερσυσσωρεύει κεφάλαιο. Το κράτος και ειδικότερα το κράτος-πρόνοιας έχει ως στόχο την απαξίωση του κεφαλαίου. Με αυτή την έννοια το κράτος-πρόνοιας αποτελεί μέσο δομικής ρύθμισης του καπιταλιστικού συστήματος. Ο ρυθμιστικός χαρακτήρας του κράτους-πρόνοιας ως συστατικό στοιχείο ενός καθεστώτος συσσώρευσης (στην συγκεκριμένη περίπτωση του φορντικού καθεστώτος συσσώρευσης) αναλύεται και από τους εκπροσώπους της σχολής της “Ρύθμισης” (*Ecole de regulation*). Ο O’Connor (1973) θεωρεί ότι το καπιταλιστικό κράτος επιτελεί δύο κύριες λειτουργίες οι οποίες σε αρκετές περιπτώσεις είναι και συγκρουόμενες: την συσσώρευση και την νομιμοποίηση. Το κράτος-πρόνοιας, σύμφωνα με τον O’Connor, έχει ως στόχο την επίτευξη της δεύτερης λειτουργίας του κράτους, δηλαδή της νομιμοποίησης. Στα ίδια πλαίσια, αυτά της διαδικασίας της νομιμοποίησης, εντάσσεται και ο Habermas (1978). Κατά τον Habermas το κράτος και ειδικότερα το κράτος-πρόνοιας έχει ως στόχο την αντιστάθμιση των δυσλειτουργιών που προκαλούνται από τη συσσώρευση του κεφαλαίου. Κατά συνέπεια κρίση του κράτους-πρόνοιας είναι ταυτόχρονα και δημοσιονομική αλλά και κρίση νομιμοποίησης. (Delorme and Andre 1983, Boyer 1986)

Η πλειοψηφία των απόψεων που έχουν διατυπωθεί για το κράτος-πρόνοιας, θεωρεί ότι αυτό ορίζεται από την σχέση παροχές-αναπαραγωγή του καπιταλιστικού συστήματος. Μία άλλη θεώρηση του κράτους-πρόνοιας, προκύπτει από το διπολικό σχήμα, ανθρωπιστικές αξίες και οικονομική αποτελεσματικότητα, πρεσβεύοντας ως

απαραίτητη την προώθηση των πρώτων για την επίτευξη της δεύτερης (Μαλούτας και Οικονόμου 1988).

Αναφερόμενοι στον τρόπο με τον οποίο η οικονομική θεωρία αναλύει και ορίζει το κράτος-πρόνοιας θα πρέπει να διακρίνουμε τις νεοκλασικές-νεοφιλελεύθερες αντιλήψεις και κεϋνσιανές αντιλήψεις από τις μαρξιστικές αντιλήψεις. Σύμφωνα με την νεοκλασική και κεϋνσιανή θεωρία το κράτος-πρόνοιας αποτελεί έναν ουδέτερο μηχανισμό ο οποίος βρίσκεται έξω από την οικονομία και επεμβαίνει σε αυτή. Για μεν την νεοκλασική θεωρία η επέμβαση αυτή του κράτους στις σημερινές συνθήκες είναι επιζήμια για την καλή λειτουργία της αγοράς. Για δε τη κεϋνσιανή θεωρία η επέμβαση αυτή του κράτους είναι απολύτως αναγκαία για την εύρυθμη λειτουργία του συστήματος. Ως εκ τούτου το κράτος-πρόνοιας δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα έντονα παρεμβατικό κράτος. Για την μαρξιστική θεωρία το κράτος-πρόνοιας είναι ένας ταξικός μηχανισμός, ο οποίος έχει ως σκοπό τη συντήρηση και διαχείριση της εργατικής δύναμης, ως μέσου αναπαραγωγής του καπιταλιστικού σχηματισμού, διατηρώντας παράλληλα την κυρίαρχη ιδεολογία της εκμετάλλευσης του ανθρώπου από άνθρωπο.

Το κοινό χαρακτηριστικό όλων των θεωρητικών αντιλήψεων είναι ότι, το κράτος-πρόνοιας ταυτίζεται με ένα γενικευμένο σύστημα παροχών, το οποίο χρηματοδοτείται από τις δημόσιες δαπάνες. Παρατηρείται λοιπόν, ταύτιση της έννοιας του κράτους-πρόνοιας, τόσο από την νεοκλασική όσο και από την κεϋνσιανή θεωρία, με την έννοια των δημοσίων δαπανών. Αυτό προκύπτει από την αδυναμία των προαναφερόμενων θεωριών που αναλύουν το κράτος, μόνο ως οικονομικό υποκείμενο. Το κράτος-πρόνοιας, ως μία ιδιαίτερη μορφή του κράτους, που επικράτησε σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο, είναι ένα οικονομικό υποκείμενο. Οποιαδήποτε ανάλυση της κρίσης του, δεν μπορεί παρά να αναζητήσει τα αίτια της σε καθαρά οικονομικούς παράγοντες. Η αποτελεσματικότητα και η αποδοτικότητα του κράτους-πρόνοιας εκτιμώνται και εκφράζονται σε “καθαρά” οικονομικά μεγέθη. Όμως οι δημόσιες δαπάνες δεν είναι τίποτε άλλο από την μορφή έκφρασης του κράτους-πρόνοιας. Κατά συνέπεια, το κράτος-πρόνοιας, ως αφηρημένη έννοια, συγκεκριμενοποιείται μέσα από κάποια άλλη κατηγορία, αυτή των δημοσίων δαπανών. Έτσι, από αναλυτική άποψη αποδεικνύεται λαθεμένη η ταύτιση του κράτους-πρόνοιας με την μορφή έκφρασής του. Η παρατήρηση αυτή σημαίνει, ότι από αναλυτική και μεθοδολογική άποψη, το κράτος-πρόνοιας ταυτίζεται με το περιεχόμενό του.

Ένα εξίσου σημαντικό σημείο είναι, ότι οι περισσότερες θεωρίες αναφέρονται στο κράτος-πρόνοιας ή στην κρίση του, με οικονομικούς όρους. Θεωρούν ότι η οικονομική φύση του κράτους-πρόνοιας είναι αυτόνομη και κυρίαρχη, σε σχέση με την πολιτική ή την κοινωνική του φύση. Αυτό οφείλεται κύρια στην συγκρότηση της οικονομικής επιστήμης, ως τη μόνη ικανή να ερμηνεύσει και να αναλύσει την καπιταλιστική κοινωνία. Όμως, το κράτος-πρόνοιας δεν αποτελεί μόνο οικονομικό, αλλά κοινωνικό και πολιτικό υποκείμενο. Η ανάλυση του κράτους-πρόνοιας καθιστά από μεθοδολογική άποψη, αδύνατο τον διαχωρισμό σε οικονομική, φιλοσοφική κοινωνική ή και πολιτική έννοια. (Abel, AandB. Bernanke., 2002, Μακροοικονομική, εκδ. Κριτική)

Το κράτος- πρόνοιας εκφράζει ένα συγκεκριμένο τρόπο παρέμβασης με σκοπό την αντιμετώπιση των λεγόμενων κοινωνικών κινδύνων, που συνδέονται άμεσα με τη διαδικασία αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης. Θέματα όπως η ασθένεια, η αναπηρία, το γήρας, η ανεργία, η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός όταν επέλθουν προκαλούν απώλεια εισοδήματος και περιθωριοποιούν το άτομο. Η παρέμβαση του κράτους- πρόνοιας εκφράζει το συλλογικό τρόπο αντιμετώπισης αυτών των προβλημάτων στηριζόμενο κυρίως στην αλληλεγγύη των ατόμων.

Η παραδοσιακή μορφή του κράτους-πρόνοιας και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετώπιζε τα κοινωνικά ζητήματα αμφισβητούνται. Μέσα σε συνθήκες δημοσιονομικών ελλειμμάτων, χαμηλών ρυθμών οικονομικής μεγέθυνσης και επέκτασης του οικονομικού σε βάρους του μη οικονομικού, η αναδιανομή εισοδήματος μέσα από τη μορφή του κράτους-πρόνοιας περιορίζεται, αλλά δεν εξαλείφεται. Σήμερα η ένταση του προβλήματος της φτώχειας, της μακροχρόνιας ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού καθιστά όσο ποτέ άλλοτε αναγκαία την επέμβαση του κράτους. Η παρέμβαση του κράτους-πρόνοιας συνεχίζει και υπάρχει, μέσα από νέες όμως μορφές. (Στασινοπούλου, Ο (1990) Κράτος-πρόνοιας : ιστορική εξέλιξη-σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις, εκδ. Gutenberg, Αθήνα)

1.1.1 ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΥΡΩΠΗ

Το κράτος πρόνοιας, όπου διασφαλίζεται η ευημερία του πληθυσμού του από τη γέννηση μέχρι τον θάνατό του, αποτελεί κυρίως ευρωπαϊκό δημιούργημα. Εμφανίστηκε στην αρχική μορφή του στα τέλη του 19ου αιώνα στη Γερμανία του Μπίσμπαρκ, και ρίζωσε στο Ηνωμένο Βασίλειο. Από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έγινε κεντρικό στοιχείο των δημοσιονομικών και των οικονομικών πολιτικών σε όλη τη δυτική Ευρώπη, αν και τα συστήματα διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Σήμερα, το κράτος πρόνοιας αποτελεί μέρος της ραχοκοκαλιάς της σύγχρονης Ευρώπης.

Αν και οι μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν με το πέρασμα των δεκαετιών ήταν περιορισμένες, η ευρωπαϊκή ελίτ -είτε από την κεντροδεξιά είτε από την κεντροαριστερά- αντιστάθηκε στην αμφισβήτηση του κράτους πρόνοιας, αφού αποτελεί μέρος του κοινωνικού συμβολαίου μεταξύ των ηγετών και των κυβερνώνμενων. Ωστόσο, η ευρωπαϊκή κρίση απειλεί τη μακροπρόθεσμη επιβίωση του συστήματος και τα οικονομικά προβλήματα προκαλούν σοβαρά ερωτήματα αναφορικά με τη βιωσιμότητά του, αλλά και για τον ίδιο τον ορισμό του έθνους-κράτους στην Ευρώπη.

Η κακή κατάσταση στην οποία βρίσκεται η Ευρώπη στην πραγματικότητα είναι συνδυασμός πολλών κρίσεων σε θέματα από τον ανταγωνισμό μέχρι τα δημογραφικά. Στις έξι δεκαετίες που ακολούθησαν το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι Ευρωπαίοι έχτισαν τεράστια, βαριά έθνη-κράτη, που σταδιακά έγιναν οικονομικά μη βιώσιμα.

Πριν από τη χρηματοοικονομική αναταραχή, που ξεκίνησε το 2007, οι περισσότερες κυβερνήσεις της δυτικής Ευρώπης κάλυπταν τις διαρθρωτικές τους ελλείψεις με την έκδοση χρέους. Αυτό έδινε τη δυνατότητα στα κράτη να καθυστερήσουν τις επώδυνες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και τις εκλογικές αντιδράσεις που πιθανότατα θα ακολουθούσαν. Η εισαγωγή του ευρώ στις αρχές της δεκαετίας του 2000 περιέπλεξε ακόμα περισσότερο την κατάσταση, αφού οι χώρες δεν είχαν πλέον τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν τη νομισματική πολιτική για να αντισταθμίσουν την απώλεια ανταγωνιστικότητάς τους.

Τώρα, η ευρωπαϊκή κρίση αναγκάζει τις περισσότερες χώρες της δυτικής Ευρώπης να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της ανικανότητάς τους να εφαρμόσουν μεταρρυθμίσεις. Για δεκαετίες, οι Ευρωπαίοι απολάμβαναν τα οφέλη του κράτους πρόνοιας ουσιαστικά χωρίς να αντιμετωπίζουν τα κόστη του. Όμως, η κρίση έχει επιταχύνει την έλευση της ημέρας της κρίσης που φαινόταν αναπόφευκτη, αφού η μείωση και η γήρανση του ευρωπαϊκού πληθυσμού (που θα μειώσει σημαντικά το εργατικό δυναμικό και τα φορολογικά έσοδα της Ευρώπης) θα ανάγκαζαν τις περισσότερες κυβερνήσεις να εφαρμόσουν ούτως ή άλλως κάποια στιγμή διαρθρωτικές αλλαγές.

Από αυτήν την άποψη, οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις αποφασίζουν εάν θα ανοίξουν μεγαλύτερες διαμάχες αναφορικά με το μέλλον του μπλοκ και τις δύσκολες μεταρρυθμίσεις, ή εάν θα συνεχίσουν να τις καθυστερούν με την ελπίδα ότι κάποια στιγμή η Ευρώπη θα ανακάμψει από την κρίση χωρίς σημαντικές αλλαγές πολιτικής. Για πρώτη φορά από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το κοινωνικό συμβόλαιο στην Ευρώπη κινδυνεύει να σπάσει. Εάν τα θέματα δεν διευθετηθούν, και εάν οι ελίτ της Ευρώπης δεν καταφέρουν να συμφιλιώσουν τα συμφέροντά τους με τις προσδοκίες των ψηφοφόρων, τότε τα πολιτικά θεμέλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα συνεχίσουν να διαβρώνονται. (<http://www.euro2day.gr/specials/topics/article/1138539/to-telos-toy-kratoys-pronoias-sthn-evroph.html>, 2013, Το τέλος του κράτους πρόνοιας στην Ευρώπη)

1.2 ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΘΕΩΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ

Το πρώτο θεώρημα της οικονομικής της ευημερίας ορίζει πως κάθε ανταγωνιστική ισορροπία θα οδηγεί σε μια κατανομή αποτελεσματική κατά Pareto. Η αποτελεσματικότητα κατά Pareto είναι η κατάσταση όπου δεν μπορεί να βελτιωθεί η θέση κάποιου χωρίς να χειροτερεύσει η θέση κάποιου άλλου, δηλαδή δεν υπάρχουν οφέλη από περαιτέρω ανταλλαγές. Αν υπάρχουν δύο αγαθά και δύο καταναλωτές, αυτό σημαίνει ότι οι οριακοί λόγοι υποκατάστασης (MRS) μεταξύ των δύο αγαθών θα πρέπει να είναι ίσοι και για τους δύο καταναλωτές. Σε μια ανταγωνιστική ισορροπία οι καταναλωτές εξισώνουν τον οριακό λόγο υποκατάστασης με τον λόγο των τιμών των αγαθών. Εφόσον οι τιμές είναι κοινές και για τους δύο καταναλωτές τότε και οι οριακοί λόγοι υποκατάστασης θα είναι ίσοι. Συνεπώς, η ανταγωνιστική αγορά αρκεί για να επιτευχθεί μια αποτελεσματική κατανομή.

Το δεύτερο θεώρημα ορίζει πως οποιαδήποτε αποτελεσματική κατανομή μπορεί να προκύψει από μια ανταγωνιστική αγορά. Η αποτελεσματικότητα ορίζεται πάντα ως η ισότητα των οριακών λόγων υποκατάστασης. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί για πολλές διαφορετικές κατανομές, ανάλογα με τα αρχικά αποθέματα. Για οποιαδήποτε αρχική κατανομή των αποθεμάτων οι ανταλλαγές σε μια ανταγωνιστική αγορά θα διαμορφώσουν κάποιο λόγο τιμών που εξασφαλίζει την αποτελεσματικότητα. Συνεπώς, μια κοινωνία μπορεί να επιλέξει την αρχική διανομή του εισοδήματος (μέσω μεταβιβάσεων) και στη συνέχεια να αφήσει την ανταγωνιστική αγορά να καθορίσει την αποτελεσματική κατανομή. Το σύνολο των αποτελεσματικών κατανομών ορίζει την καμπύλη δυνατοτήτων ωφέλειας (utility possibility frontier), δηλαδή τις κατανομές εκείνες που είναι εφικτές για μια κοινωνία. Αν πρόκειται για δύο άτομα, μετράει τη μέγιστη ωφέλεια του ενός ατόμου με δεδομένη την ωφέλεια του άλλου. (Βαρουφάκης Γ και Ν. Θεοχαράκης (2005), Μικροοικονομικά Υποδείγματα Γενικής και Μερικής Ισορροπίας, εκδόσεις Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός)

Ο ανταγωνισμός οδηγεί σε αποτελεσματικότητα επειδή όταν τα άτομα αποφασίζουν πόσο θα αγοράσουν από ένα αγαθό, εξισώνουν το οριακό όφελος που αποκομίζουν από την κατανάλωση μιας επιπλέον μονάδας αγαθού με το οριακό κόστος αγοράς της επιπλέον μονάδας, το οποίο είναι και η τιμή που πληρώνουν. Από την άλλη πλευρά οι επιχειρήσεις όταν αποφασίζουν πόση ποσότητα ενός αγαθού θα πουλήσουν, εξισώνουν την τιμή που εισπράττουν με το οριακό κόστος παραγωγής μιας επιπλέον μονάδας αγαθού. Έτσι το οριακό όφελος από την κατανάλωση μιας επιπλέον μονάδας εξισώνεται με το οριακό κόστος της επιπλέον μονάδας. Όπως είναι γνωστό από τη μικροοικονομική θεωρία, η σχέση οριακού οφέλους-τιμής δίνεται από την καμπύλη ζήτησης και η σχέση οριακού κόστους-τιμής από την καμπύλη προσφοράς του αγαθού. Εξετάζοντας τη σχέση ανταγωνισμού και αποτελεσματικότητας, θα ξεκινήσουμε από την ανάλυση της αγοράς ενός μόνο αγαθού, δηλαδή η προσέγγιση μας θα είναι με ανάλυση μερικής ισορροπίας. (Varian, H. (2006) Μικροοικονομική: Μια σύγχρονη ανάλυση, εκδόσεις Κριτική)

Από τους οικονομολόγους που ασχολήθηκαν με την οικονομική της ευημερίας, οι περισσότεροι υιοθέτησαν ως βασικούς παράγοντες καθορισμού της μεταβολής της κάποιες υποθέσεις, αρχές και συμπεράσματα που πρωτοποριακά εισήγαγε ο Vilfredo Pareto στο έργο του *Manuel d' Economie Politique* (1907). Οι σημαντικότερες από τις σχετικές υποθέσεις και αρχές που χρησιμοποίησε ο Pareto, με σταδιακή προσέγγιση (δηλ. προχωρώντας από την μερική στην γενική ισορροπία), συνοψίζονται στα εξής: (α) Μπορεί να επιτευχθεί γενική ισορροπία σε ανταγωνιστικές συνθήκες όταν ο λόγος ανταλλαγής και παραγωγής των αγαθών (ή η γραμμή τιμών των αγαθών) που καθιερώνεται στην αγορά, αντιστοιχεί στην υψηλότερη καμπύλη αδιαφορίας του καταναλωτή και στην υψηλότερη καμπύλη ίσου κέρδους του παραγωγού. (β) Η ανταγωνιστική διαδικασία που χρησιμοποιεί τις επιχειρήσεις ως λήπτες τιμών θα οδηγήσει σε αύξηση της ευημερίας των καταναλωτών και σε παραγωγή ελαχίστου κόστους με μηδενικά καθαρά κέρδη. Και τα δύο αυτά στοιχεία εγγυούνται την μέγιστη ωφελιμότητα των ατόμων. Ο Pareto, κατέληξε σε αυτές τις συνθήκες-καταστάσεις ισορροπίας χωρίς να χρησιμοποιήσει την μετρήσιμη χρησιμότητα (cardinal utility) ή

ωφελιμότητα (orhelimity) όπως την αποκάλεσε. Με τον τρόπο αυτό απέφυγε τις αδυναμίες που εκπορεύονται από τις διάφορες αξιολογικές κρίσεις, προς τις οποίες με σαφήνεια αντιτίθεται, όπως για παράδειγμα την διαπροσωπική σύγκριση χρησιμότητας των ατόμων καθώς και τις ασάφειες που συνοδεύουν την εύρεση ενός μέτρου χρησιμότητας. Μολονότι ο Pareto ήταν υπέρ μιας αξιολογικής ουδετερότητας στην ανάλυση των οικονομικών φαινομένων, εντούτοις, όπως παρατήρησε ο Nath, για την εξαγωγή των συμπερασμάτων του για την συνολική ευημερία στηρίχθηκε στις εξής ηθικές αξιολογήσεις:

- ενδιαφερόμαστε για την ευημερία όλων των ατόμων που απαρτίζουν το κράτος και όχι για την ευημερία μιας αφηρημένης υπόστασης όπως είναι το κράτος
- μπορούμε να αγνοήσουμε κάθε μη οικονομική παράμετρο που μεταβάλλει την ευημερία των ατόμων
- το άτομο είναι ο καλύτερος κριτής της ευημερίας του
- εάν οποιαδήποτε μεταβολή στην κατανομή των πόρων αυξάνει το εισόδημα και την ανάπαυση κάποιων ατόμων χωρίς να μειώσει κανενός, τότε θεωρείται ότι έχει αυξηθεί η γενική ευημερία.

1.3 Η ΝΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ: ΑΝΤΑΠΟΔΟΤΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ

Με την Αγγλοσαξονική τάση της "νέας οικονομικής της ευημερίας" εισάγεται εκ νέου η θεμελιώδης υπόθεση ότι τα άτομα διαθέτουν εξ ίσου καλά την ικανότητα να απολαύσουν την ζωή τους και τα αγαθά που την συνοδεύουν. Εντός της τάσης αυτής αναπτύχθηκαν εργασίες όπου στήριξαν την ανάλυσή τους στην εξαγωγή τεκμηριωμένων προτάσεων και συμπερασμάτων που αφορούν κυρίως την αύξηση της αποδοτικότητας. Ας δούμε αυτές τις ερευνητικές προσπάθειες που δημιούργησαν ένα ενθαρρυντικό κλίμα για λήψη αποφάσεων οικονομικής πολιτικής βασιζόμενων σε όσο το δυνατόν αντικειμενικά κριτήρια αξιολόγησης της ευημερίας.

Ο Hotelling , χρησιμοποιώντας την ανάλυση της οριακής χρησιμότητας και την αρχή τιμολόγησης των αγαθών βάσει της ισότητας του οριακού κόστους με την τιμή, έδειξε ότι η μετατόπιση της φορολογίας από τους αμέσους στους εμμέσους φόρους μειώνει την ευημερία της κοινωνίας. Ο λόγος είναι ότι οι έμμεσοι φόροι μειώνουν την αποτελεσματικότητα λόγω των μη αριστοποιητικών αποφάσεων που λαμβάνουν οι παραγωγοί και οι καταναλωτές. Βάσει αυτής της αρχής, έδειξε, ότι εάν η κυβέρνηση αντί να εισπράττει έσοδα από εμμέσους φόρους για να χρηματοδοτήσει ένα έργο κοινής ωφέλειας, το κάνει με άμεση φορολογία και επιβάλλει μια τιμή στο παραγόμενο αγαθό ή υπηρεσία (π.χ. διάβαση γέφυρας) ίση με το οριακό κόστος, τότε θα δημιουργηθεί μια κατάσταση διαμέσου αναδιανομής εισοδήματος και έμμεσων αποζημιώσεων όπου όλα τα άτομα θα απολαμβάνουν υψηλότερη ευημερία. (Hotelling, H. (1938) "The general welfare in relation to problems of taxation and of railway and utility rates")

Ο Kaldor (1939), μέσα στην τάση αυτή σκέψης υποστήριξε ότι οι οικονομολόγοι μπορούν να προβούν σε προτάσεις οικονομικής πολιτικής που θα αυξάνουν την αποδοτικότητα και ότι οι επιπτώσεις αυτών των πολιτικών στην διανομή του

εισοδήματος μπορούν να αμβλυθούν με πολιτικές αποφάσεις αναδιανομής. Ο τρόπος που μπορεί να το κάνουν είναι να δείξουν ότι με μια οικονομική πολιτική που επιφέρει αύξηση της συνολικής παραγωγής, η συνολική ευημερία αυξάνεται, εάν η αναδιανομή του εισοδήματος που μπορεί να λάβει χώρα με το νέο υψηλότερο εισόδημα θα είναι τέτοια ώστε να ανταμείψει τους χαμένους και να παραμείνει ακόμη εισόδημα που θα πάρουν οι κερδισμένοι. Με τον τρόπο αυτό, μια οικονομική πολιτική που αυξάνει το πραγματικό εισόδημα και βελτιώνει το επίπεδο διαβίωσης κάποιων ατόμων χωρίς να μειώνει το αντίστοιχο επίπεδο κανενός άλλου, θεωρείται ότι αυξάνει την γενική ευημερία.

Τον ίδιο χρόνο, ο Hicks (1939), χρησιμοποιώντας την έννοια του πλεονάσματος καταναλωτού του Marshall έδειξε ότι εάν αυξηθεί η παραγωγικότητα της οικονομίας λόγω καλύτερης οργάνωσης των παραγωγικών συντελεστών, της τεχνολογικής προόδου και άλλων βελτιώσεων, τότε, μολονότι δημιουργείται αναδιανομή του εισοδήματος, οι κερδισμένοι είναι σε θέση να αποζημιώσουν τους χαμένους και να έχουν ένα περίσσειμα. Συνεπώς, η συνολική ευημερία της κοινωνίας αυξάνεται. Λίγο αργότερα (1941), εξετάζοντας με την ίδια μεθοδολογία τις επιδράσεις στην δημιουργία του καταναλωτικού και παραγωγικού πλεονάσματος, συμπεραίνει ότι με μονοπωλιακές καταστάσεις ή με επιβολή φόρου κατανάλωσης μειώνεται το συνολικό πλεόνασμα και τουιστοτόπως η γενική ευημερία. (Hicks, J. (1940) "The Valuation of Social Income")

Ο Scitovsky (1941) άσκησε κριτική στην αρχή της αποζημίωσης του Kaldor υποστηρίζοντας ότι οι συνέπειες είναι πιο περίπλοκες όταν υποθεθεί ότι λαμβάνει χώρα διαμέσου μιας πολιτικής όχι μόνο αναδιανομή του εισοδήματος, αλλά και μεταβολή της σύνθεσης των παραγομένων αγαθών που καταναλώνονται από άτομα με διαφορετικές προτιμήσεις και οικονομική ισχύ (πλούσιοι- φτωχοί). Αρχικά, ο Scitovsky, συνταυτίζεται με την θέση ότι με την αριστοποίηση της κατανομής των πόρων αυξάνεται η ευημερία των ατόμων σε σύγκριση με άλλη μη αριστοποιητική κατάσταση. Επίσης, αποδέχεται ότι μια αριστοποιητική κατάσταση επιτυγχάνεται κάτω από συνθήκες τέλει ανταγωνισμού, ελεύθερου εμπορίου και άμεσης φορολογίας. Στη συνέχεια, στηριζόμενος στις καμπύλες αδιαφορίας εξέτασε διαμέσου της ανάλυσης του διαγράμματος του Edgeworth και της καμπύλης συμφωνίας (contract curve) τι θα συμβεί στην γενική ευημερία εάν αυξηθεί η ποσότητα κάποιων αγαθών και μειωθεί κάποιων άλλων, εξαιτίας κάποιας οικονομικής πολιτικής, μιας μεταβολής στην τεχνολογία, κ.λπ. Η θέση που επιδιώκει να δείξει είναι ότι το απλό κριτήριο του Kaldor είναι δυνατόν να μην ισχύει στην περίπτωση όπου η διανομή του συνολικού εισοδήματος μπορεί να αυξήσει την ευημερία κάποιων ατόμων αλλά και να μειώσει κάποιων άλλων, χωρίς οι πρώτοι όμως να μπορούν να αποζημιώσουν για την απώλεια ευημερίας τους δεύτερους. Για τον λόγο αυτό, ο Scitovsky πρότεινε ένα άλλο περισσότερο σύνθετο κριτήριο βάσει του οποίου θα πρέπει να εξετασθούν τα εξής:

Εάν στην νέα θέση ισορροπίας μπορεί να αναδιανεμηθεί το εισόδημα ώστε να αυξήσουν όλοι την ευημερία τους σε σχέση με μια προγενέστερη κατάσταση. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί εάν μετακινηθούμε από μια μη αριστοποιητική κατάσταση κατανομής των πόρων σε μια αριστοποιητική.

Εκκινώντας από την αρχική κατάσταση θα πρέπει να εξετασθεί εάν δεν είναι δυνατόν διαμέσου μιας αναδιανομής του εισοδήματος να φθάσουμε σε μια νέα κατάσταση όπου να διαβιούν όλοι καλύτερα.

Εάν το (α) είναι δυνατόν να ισχύει και το (β) δεν μπορεί να λάβει χώρα, τότε μπορούμε να πούμε ότι η νέα θέση είναι καλύτερη από την παλιά. Εάν το (α) δεν μπορεί να συμβεί ενώ το (β) μπορεί, τότε μπορούμε να πούμε ότι η νέα θέση είναι χειρότερη. Εάν και οι δύο περιπτώσεις είτε ταυτόχρονα ισχύουν ή δεν ισχύουν, τότε δεν μπορούμε να καταλήξουμε σε προτάσεις οικονομικής πολιτικής που να αυξάνουν την γενική ευημερία. Με άλλα λόγια, σύμφωνα με τον Scitovsky, για να πούμε ότι η κατάσταση X είναι καλύτερη από την Y, θα πρέπει ταυτοχρόνως: (α) να υπάρχει μια ανακατανομή των αγαθών (παραγωγικών και καταναλωτικών) στην θέση X που θα καθιστά καλύτερη την θέση όλων των ατόμων σε σύγκριση με την θέση που είχαν στην κατάσταση Y, και (β) πρέπει να επιβεβαιώνεται ότι υπάρχει μια διανομή αγαθών στην κατάσταση Y που χειροτερεύει την θέση όλων των ατόμων από ότι ήταν στην θέση X. Στις παραπάνω θέσεις των Kaldor-Hicks και Scitovsky άσκησε κριτική ο Little επιχειρηματολογώντας ότι αμέλησαν τις επιδράσεις της αναδιανομής του εισοδήματος στην γενική ευημερία. Αφού επεσήμανε ότι στην ανάλυση της οικονομικής της ευημερίας έχουν εισαχθεί διφορούμενες και μη επακριβώς καθορισμένες έννοιες, υποστήριξε ότι πρέπει να στραφεί η σχετική ανάλυση όχι μόνο στην οικονομική πολιτική που αυξάνει την αποδοτικότητα αλλά και σε αυτήν που επιδρά στην αναδιανομή του εισοδήματος. Γι' αυτό πρότεινε ένα άλλο κριτήριο, αντί των παραπάνω, που να δείχνει ότι οι συνέπειες μιας οικονομικής πολιτικής θα είναι επιθυμητές από την κοινωνία, όταν: (α) δεν θα καταλήξουν σε χειροτέρευση της αναδιανομής της συνολικής ευημερίας (κριτήριο διανομής), και (β) τα άτομα που πιθανώς θα ζημιωθούν να μην χάνουν τόσο μεγάλο όφελος ώστε να μπορούν να δωροδοκήσουν εκείνους που πιθανώς θα ωφεληθούν από την αλλαγή έτσι ώστε να στραφούν εναντίον της (κριτήριο μεγέθους). (Scitovsky, T. (1951) "The State of Welfare Economics")

Τα παραπάνω κριτήρια αναλύθηκαν κριτικά από τον Samuelson (1950) που υποστηρίζει ότι μια οικονομική πολιτική μπορεί να θεωρηθεί ότι αυξάνει την οικονομική ευημερία μόνο εάν μετατοπίζει σε μεγαλύτερη θέση την μέγιστη εφικτή καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων και την εφαιπτομένη της καμπύλη δυνατοτήτων χρησιμότητας. Παρόμοια, με πνεύμα κριτικής αξιολόγησης, ο Baumol, προτείνει να υιοθετηθεί το κριτήριο κατά Pareto στην αξιολόγηση καταστάσεων ευημερίας διαμέσου της αποζημίωσης με τον εξής τρόπο: Εάν στην νέα κατάσταση καταστεί δυνατό να πεισθούν τα άτομα που κάνουν επιβλαβείς ενέργειες για το σύνολο των ατόμων να τροποποιήσουν την συμπεριφορά τους και να επιτευχθεί αύξηση του προϊόντος, τότε λαμβάνει χώρα γι' όλους μια βελτίωση της ευημερίας. Η αδυναμία της παραπάνω ανάλυσης των νέων οικονομικών της ευημερίας να απελευθερωθούν από ηθικές αξιολογήσεις και υποκειμενικές εκτιμήσεις, έστρεψε κάποιους ερευνητές που ήδη είχαν ακολουθήσει την προσέγγιση του Pareto σε μια προσπάθεια εξαγωγής μιας χαρακτηριστικής συνάρτησης συνολικής ευημερίας διαμέσου της οποίας να καθίσταται δυνατόν να γίνει περισσότερο "επιστημονικός" ο εν λόγω κλάδος. (Baumol, W. (1952)

Welfare Economics and the Theory of the State, 2^η εκδ. London: G.Bell and Sons, Ltd, 1965)

1.4 ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΗΣ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ - ΝΕΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ

Ένα βασικό θέμα που υπεισέρχεται στην ανάλυση της σύγχρονης οικονομικής της ευημερίας, που αποτελούν και την τελευταία φάση εξέλιξής τους, είναι το πως μπορεί να διαμορφωθούν ορθές αποφάσεις διαμέσου κοινωνικών διεργασιών. Το θέμα αυτό που απασχόλησε τους αρχαίους Έλληνες και κυρίως τον Αριστοτέλη, επανεμφανίσθηκε πολλούς αιώνες αργότερα κατά τη διάρκεια της Γαλλικής επανάστασης (ιδιαίτερα την δεκαετία 1780) από τους J.C.Borda, Marquis de Condorcet, οι οποίοι χρησιμοποιώντας μαθηματικούς συλλογισμούς εξέτασαν τα αποτελέσματα της δημοκρατικής διαδικασίας της ψηφοφορίας. Ειδικότερα ο Condorcet, επιδιώκοντας να ανακαλύψει μια διαδικασία λήψης κοινωνικών αποφάσεων, δηλαδή αποφάσεων που απορρέουν από δύο ή περισσότερα άτομα και έχουν επιπτώσεις σε άλλα άτομα, έλαβε υπόψη τις προτιμήσεις των διαφόρων ατόμων σε σχέση με τα συμφέροντά τους και τα αποτελέσματα της δημοκρατικής επιλογής της ψηφοφορίας. Η απαισιόδοξη κατάληξη των συλλογισμών του ή το "παράδοξο της πλειοψηφίας" όπως έχει έκτοτε αποκληθεί, δείχνει ότι ο κανόνας πλειοψηφίας ενέχει ασυνέπεια στην ιεράρχηση των κοινωνικών προτιμήσεων (Δράκος,Γ. (1997) Μαθήματα Δημοσίας Οικονομικής: 'Αριστη Κατανομή των Παραγωγικών Συντελεστών, 3^η εκδ. Πειραιάς: Σταμούλης)

Η προσέγγιση της τελευταίας φάση στην εξέλιξη της οικονομικής της ευημερίας διερεύνησε τον τρόπο εξαγωγής μιας ιεράρχησης κοινωνικών επιλογών από τις ατομικές που να ικανοποιούν κάποιες ρεαλιστικές υποθέσεις. Η προσέγγιση αυτή που πρωτοεισηγήαγε ο K. Arrow αποκαλείται και ως "θεωρία της κοινωνικής επιλογής" (public choice theory). Ο Arrow στο πρωτοποριακό του άρθρο (1950) που οδήγησε στην δημοσίευση της γνωστής εργασίας του Social Choice and Individual Values (1951) που του απέφερε και το βραβείο Νόμπελ (1972), εξετάζει τις συνθήκες εκείνες που θα επιτρέψουν την κατασκευή μιας συνάρτησης κοινωνικής επιλογής που να στηρίζεται σε ατομικές προτιμήσεις, δηλ. να εξάγεται βάσει μιας δημοκρατικής λήψης αποφάσεων. Ανέλυσε το παράδοξο της ψηφοφορίας όταν υπάρχουν εναλλακτικές επιλογές και μονός αριθμός ψηφοφόρων. Στην περίπτωση αυτή δημιουργείται μια ασυνέπεια συμπερασμάτων, αφού δεν επιτυγχάνεται το πέρασμα από τις ατομικές προτιμήσεις σε συνεπείς κοινωνικές βάσει ορθολογικών καταστάσεων που να ικανοποιούν τις ιδιότητες της πληρότητας, της μεταβατικότητας και της αυτοπάθειας. Δηλαδή, με τρεις διαφορετικές επιλογές σε τρία άτομα μπορεί να δειχθεί ότι με τον κανόνα της πλειοψηφίας μπορεί να ισχύει η κατάσταση $A > B$ αλλά και επίσης να ισχύει $B > Γ$, κάτι που δεν είναι λογικά ορθό. Συνεπεία της αδυναμίας αυτής, όπως απέδειξε ο Arrow, το πλειοψηφικό σύστημα εξαγωγής μιας συνάρτησης κοινωνικής επιλογής και η αρχή της αποζημίωσης δεν μπορεί να θεωρηθούν ικανοποιητικές τεχνικές για τον σχηματισμό μιας συνάρτησης κοινωνικών προτιμήσεων. (Arrow, K. (1967) "Values and Collective Decision Making")

Χρησιμοποιώντας μη μετρήσιμες συναρτήσεις χρησιμότητας οι οποίες απεικονίζουν την ιεράρχηση κάποιων εναλλακτικών καταστάσεων βάσει μιας προτίμησης ή αδιαφορίας, ανέλυσε τα διάφορα αξιώματα (της πληρότητας, της μεταβατικότητας και της αυτοπάθειας) που πρέπει να διέπουν την ιεράρχηση αυτή. Οι προτιμήσεις προσανατολίζονται σε κάποιες κοινωνικές καταστάσεις που περιλαμβάνουν τους τύπους των αγαθών που έχουν στην διάθεσή τους τα άτομα, την ποσότητα εργασίας τους, την ποσότητα των επενδύσεων σε παραγωγικές διαδικασίες και τις ποσότητες δημοσίων αγαθών. Αυτές οι καταστάσεις δεν περιλαμβάνουν όμως μόνο οικονομικές μεταβλητές και προτιμήσεις, αλλά και αξιακές τις οποίες επιλέγει κάθε άτομο για διάφορες κοινωνικές, πολιτισμικές και άλλες σχετικές περιπτώσεις που συνάδουν με την εξαγωγή μιας κοινωνικής συνάρτησης ευημερίας. Αυτό επομένως που έχει σημασία δεν είναι η μέτρηση κάθε διαφορετικής κατάστασης αλλά η ιεράρχηση με την οποία δηλώνουν τα άτομα την προτίμησή τους έναντι εναλλακτικών διαφορετικών καταστάσεων.

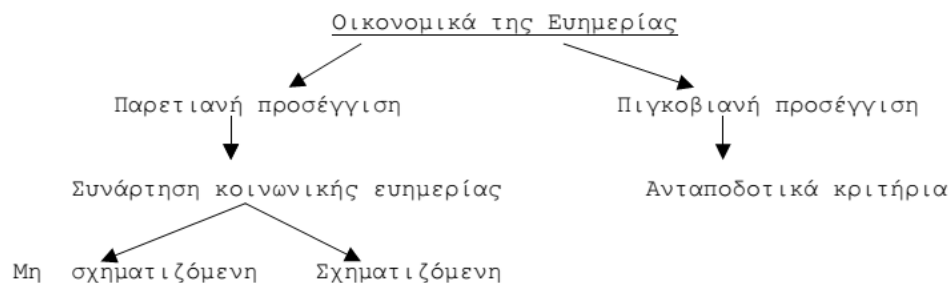
Με την εξαγωγή των ατομικών προτιμήσεων για τις διάφορες καταστάσεις φθάνουμε σε μια κοινωνική προτίμηση που δεν είναι τίποτα άλλο από την συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας. Εάν τα άτομα προτιμούν μια κατάσταση έναντι μιας άλλης, τότε αυτή η ιεράρχηση πρέπει να περιλαμβάνεται και στην συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας. Επίσης, κάθε σχετική αλλαγή από τα άτομα θα πρέπει να εισάγεται στην συνάρτηση αυτή, δηλαδή υποτίθεται ότι οι ατομικές αξίες επηρεάζουν θετικά την ιεράρχηση των αξιών της κοινωνίας. Ο Arrow, θέλησε, βασιζόμενος σε μια ιεραρχική κατάταξη των προτιμήσεων των ατόμων για διάφορες κοινωνικές κατατάξεις, να δείξει ότι θα οδηγήσουν σε μεγιστοποίηση της ευημερίας εάν εκπληρώνονται οι εξής συνθήκες: (I) Η συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας καθορίζεται για κάθε ζεύγος εναλλακτικών καταστάσεων βάσει των προτιμήσεων των ατόμων που πληρούν τις παραπάνω ιδιότητες (ή αλλιώς η συνθήκη της καθολικότητας). (II) Η ιεράρχηση των κοινωνικών προτιμήσεων θα εξαρτάται αναλογικά από τις σχετικές ιεραρχήσεις των ατόμων, (δηλ. η συνθήκη της ανταποκριτικότητας). (III) Οι κοινωνικές επιλογές που λαμβάνουν χώρα δεν εξαρτούνται από παράγοντες που δεν εμπίπτουν στην διαμόρφωσή τους, δηλαδή οι επιλογές θα εξαρτώνται μόνο από τις αναφερόμενες και όχι από άλλες καταστάσεις, (ή συνθήκη της ανεξαρτησίας από άσχετες καταστάσεις). (IV) Κυριαρχούν οι προτιμήσεις των ατόμων για την διαμόρφωση μιας συνάρτησης κοινωνικής ευημερίας. Με άλλα λόγια, η συνάρτηση αυτή δεν μπορεί να επιβάλλεται στα άτομα και να καθορίζει τις προτιμήσεις τους, (συνθήκη της μη επιβολής). (V) Δεν πρέπει να ισχύει ο δικτατορικός σχηματισμός της συνάρτησης ευημερίας (συνθήκη απουσίας δικτατορίας). Εκτός αυτών των συνθηκών εισάγονται από τον Arrow και άλλες δυο ερμηνευτικές της οικονομικής συμπεριφοράς των ατόμων: (α) κάθε άτομο συγκρίνει δύο εναλλακτικές κοινωνικές καταστάσεις και επιλέγει εκείνη που περιέχει περισσότερα αγαθά (ή λιγότερες θυσίες), και (β) συγκρίνοντας δύο εναλλακτικές καταστάσεις το άτομο θα επιλέξει εκείνη που έχει έστω και ένα θετικό στοιχείο περισσότερο από την άλλη. (Δρανδάκης, Ε., Γ.Μπήτρος, Ν. Μπαλτάς (1994) Μικροοικονομική Θεωρία, τομ. Γ', Αθήνα: Ε.Μπένου)

Ο Arrow, με την βοήθεια αρχών της μαθηματικής λογικής, έδειξε ότι δεν μπορεί να σχηματισθεί μια συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας που να ικανοποιεί τις συνθήκες I-V και να στηρίζεται στην ατομιστική ορθολογική αρχή και συμπεριφορά (θεώρημα

αδυνατότητας). Αυτό το συμπέρασμα του Arrow που έχει χαρακτηριστεί ως "το τρίτο θεμελιώδες θεώρημα της οικονομικής της ευημερίας", σημαίνει ότι δεν μπορεί να εφαρμοσθεί, μετά την άσκηση κάποιας οικονομικής πολιτικής, καμία ανταποδοτική διαδικασία για την ιεράρχηση εναλλακτικών καταστάσεων που να αυξάνει την γενική ευημερία. Διαπίστωσε όμως ότι μπορεί να σχηματισθεί μια συνεπή συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας εάν υποθεθεί ότι υπάρχουν δύο μόνο εναλλακτικές καταστάσεις για επιλογή και ισχύει ο κανόνας της πλειοψηφίας, ή εάν δεν ισχύσει κάποια από τις I-IV συνθήκες, ή εάν η κοινωνία ιεραρχεί μονοκόρυφα τις προτιμήσεις που σημαίνει ότι τα άτομα έχουν σχετικά κοινές ιεραρχήσεις των διαφόρων εναλλακτικών καταστάσεων ή τις ταξινομούν βάσει ενός όσο το δυνατόν "αντικειμενικού" κριτηρίου. Διαφορετικά, μόνο σε περίπτωση που οι IV-V συνθήκες δεν ισχύουν μπορεί να εξαχθεί μια συνάρτηση ευημερίας που να βασίζεται στις ατομικές προτιμήσεις –θεώρημα δυνατότητας κατασκευής μιας συνάρτησης ευημερίας (possibility theorem). Συνεπώς, όπως συμπεραίνει ο Arrow, ο «αγοραίος μηχανισμός δεν δημιουργεί μια ορθολογική κοινωνική επιλογή». Η κατάσταση αυτή δείχνει, με άλλα λόγια, ότι βασιζόμενοι σε αμιγώς ατομιστικές υποθέσεις δεν μπορούμε να εξαγάγουμε μια συνεπή συνάρτηση ευημερίας που να τις αντικατοπτρίζει και να τις συμπεριλαμβάνει πλήρως διαμέσου ενός συστήματος πλειοψηφικής επιλογής. Αυτό, όπως παρατηρεί ο Arrow, συμβαίνει επειδή στην εξαγόμενη συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας μπορεί να υπάρχουν κοινωνικο- ηθικοί κανόνες που δεν μπορούν να ικανοποιηθούν διαμέσου της ατομιστικής αγοραίας συμπεριφοράς. (Feldman, A. (1980) Welfare Economics and Social Choice Theory, The Netherlands: Martinus Nijhoff Publ)

1.5 ΜΕΘΟΔΟΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ

Είναι γεγονός ότι η θεωρία της γενικής ευημερίας και κυρίως του νέου σταδίου της κοινωνικής επιλογής διεξάγεται με μαθηματική προσέγγιση και λογική, γι' αυτό η συμπερίληψη νέων και πολύπλοκων εμπειρικών καταστάσεων περιορίζεται από τη δυνατότητα απόδοσης και ανάλυσης με μαθηματικές εκφράσεις και συνδυασμούς. Όπως όμως έχει δειχθεί σε άλλη ανάλυση, μέσα στο corpus της οικονομικής της ευημερίας έχουν γίνει πολλές νέες προεκτάσεις και προσπάθειες για να λάβει χρησιμότερο εμπειρικά περιεχόμενο. Από την ανάλυση που προηγήθηκε μπορεί συνοπτικά να περιγραφεί η εξέλιξη της θεωρητικής οικονομικής της ευημερίας με το παρακάτω σχήμα.

Διάγραμμα 1

Μια λεπτομερέστερη καταγραφή των σημαντικότερων θεωρητικών συμβολών των διάφορων ερευνητών του σχετικού κλάδου σε αναφορά προς τις πηγές προέλευσής τους (άρθρα-βιβλία) και κατά φάση όπως σκιαγραφείται στο σχήμα 2, μας οδηγεί σε ορισμένα συμπεράσματα που έχουν μεθοδολογική χρησιμότητα για τον τρόπο εξέλιξης των θεωριών και συγκεκριμένα του πεδίου της οικονομικής της ευημερίας.

Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι η σημαντικότερη συμβολή του 20^{ου} αιώνα στη θεωρητική οικονομική της ευημερίας πραγματοποιήθηκε από περίπου 20 ερευνητές που δημοσίευσαν τις σχετικές εργασίες τους κατά το 1/3 σε βιβλία και τα υπόλοιπα κυρίως (εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων) σε κορυφαία περιοδικά των οικονομικών. Οι βασικές τους συμβολές ήταν κυρίως τεσσάρων ειδών: (α) νέες μαθηματικές τεχνικές, (β) κάλυψη αδυναμιών λογικής, (γ) εγγύτητα προς την εμπειρία, και (δ) πρακτική χρησιμότητα. Όπως προκύπτει, η οικονομική ευημερία δεν είναι υπόθεση των επιλογών ενός μεμονωμένου ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων, αλλά αποτελείται και καθορίζεται από όλα τα άτομα που απαρτίζουν την οικονομία, γι' αυτό και συνάδει περισσότερο με την δημοκρατία παρά με άλλης μορφής καθεστώτα. Η εξέλιξη του κλάδου της οικονομικής της ευημερίας στο θεωρητικό του μέρος στηρίχθηκε περισσότερο στις αναλυτικές κριτικές και λιγότερο σε εμπειρικές διερευνήσεις και ελέγχους, μολονότι τα τελευταία χρόνια, πολλές εμπειρικές εναλλακτικές οικονομικές καταστάσεις αξιολογούνται σε όρους μεταβολής της ευημερίας.

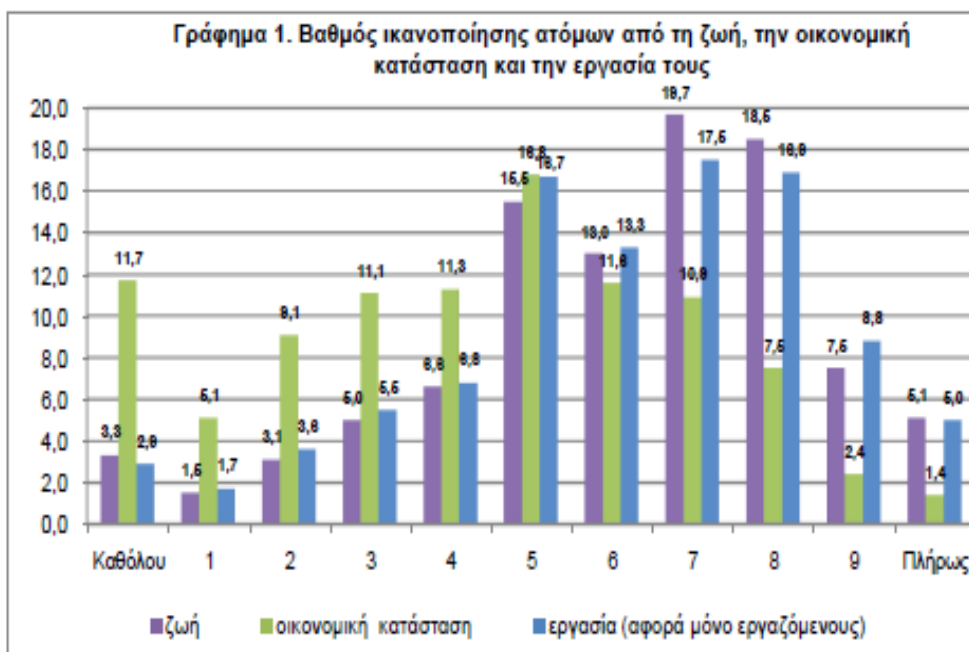
Στο ερώτημα εάν η εν λόγω θεωρητική εξέλιξη έλαβε χώρα λόγω εμπειρικών διαψεύσεων, ενδείξεων και νέων δεδομένων ή εάν διεξήχθη εξ' αιτίας κριτικών αντεγκλήσεων και διαφωνιών ή επειδή εμφανίσθηκαν νέες οικονομετρικές και μαθηματικές τεχνικές, η απάντηση μάλλον δεν συνταυτίζεται με την πρώτη πηγή εξέλιξης. Από την προηγούμενη ανάλυση είναι φανερό ότι η εξελικτική διαδικασία της θεωρίας της οικονομικής της ευημερίας είχε κυρίως ως πηγή την εγγύτητα προς την πραγματικότητα σε συνδυασμό με νέες μαθηματικές τεχνικές. Με άλλα λόγια, εξελίχθηκε παραμερίζοντας θεωρητικές προσεγγίσεις που ήταν ασαφείς (περιείχαν σε υψηλό βαθμό αξιολογικές κρίσεις) ή ακαθόριστες εμπειρικά (δεν μπορούσαν να μετρηθούν επ' ακριβώς), όπως για παράδειγμα ήταν η προσέγγιση με τα ανταποδοτικά κριτήρια.

Αντίθετα, διαμέσου της επιλογής της "ισχυρότερης θεωρίας" επιβίωσαν εκείνες που είχαν μεγαλύτερη εγγύτητα προς την πραγματικότητα, βασιζόνταν σε λιγότερες αξιολογικές κρίσεις και μπορούσαν να αξιολογηθούν ή να χρησιμεύσουν εμπειρικά και κατά δεύτερο λόγο προσφέρονταν για μαθηματική παρουσίαση με την χρήση νέων

τεχνικών (όπως για παράδειγμα με την χρήση της μαθηματικής λογικής και των συνόλων). Συνεπώς, το κριτήριο της πληρότητας και της χρησιμότητας ως προς την εμπειρία μαζί με τον φορμαλισμό, δηλαδή το κριτήριο του "φορμαλιστικού ρεαλισμού" (formalistic realism) όπως μπορούμε να το αποκαλέσουμε, είναι αυτό που μπορεί να θεωρηθεί ως το βασικό για την επιβίωση και ανάπτυξη θεωριών στον κλάδο της οικονομικής της ευημερίας. Τώρα ποιο από τα δύο σκέλη αυτής της προσπάθειας εμπεριέχει την μεγαλύτερη βαρύτητα για την εξέλιξη της θεωρίας της οικονομικής ευημερίας, μάλλον από ότι φαίνεται (π.χ. από τις σελίδες του ειδικού περιοδικού Social Choice and Welfare), ο φορμαλισμός είναι η κυρίαρχουσα δύναμη, μολονότι οι εμπειρικές και θεωρητικές κριτικές αναμόρφωσης της θεωρίας δεν απουσιάζουν εντελώς. (Καραγιάννης,Α.Δ. (1989) Γενική Οικονομική Ισορροπία: Κριτική Ανάλυση του Σύγχρονου Υποδείγματος, Πειραιάς: Σταμούλης)

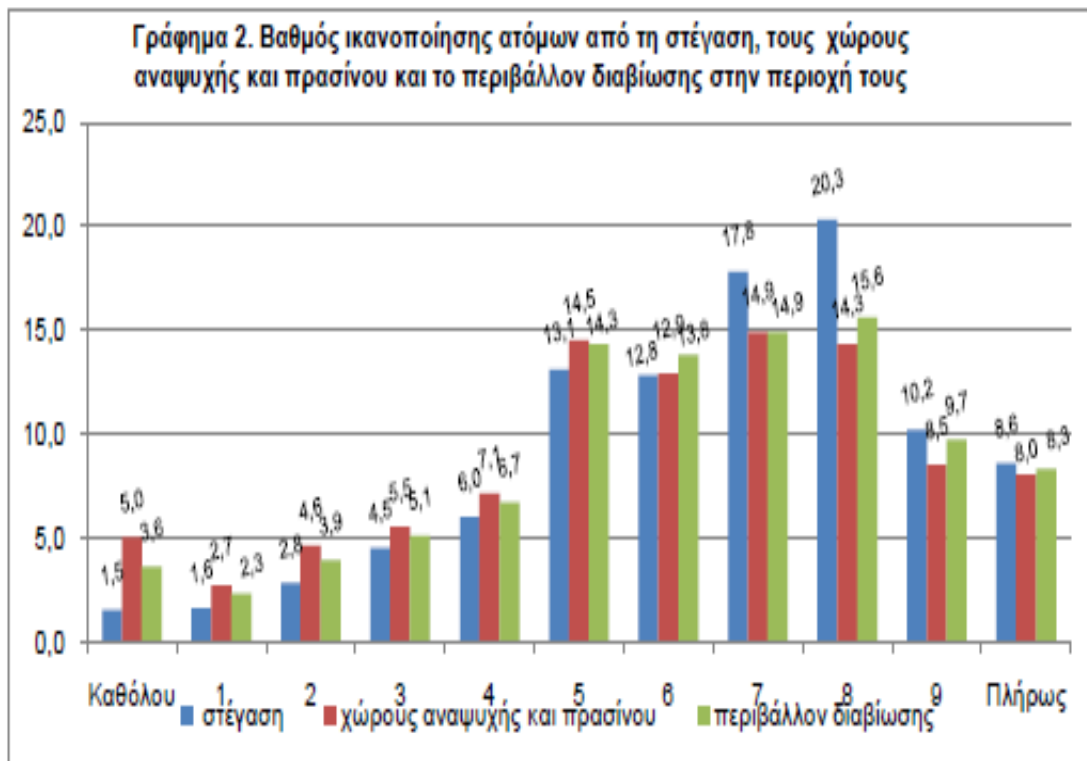
1.6 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2013

- Στο σύνολο του πληθυσμού, πλήρως ικανοποιημένο από τη ζωή του συνολικά δηλώνει το 5,1% του πληθυσμού, και πλήρως ικανοποιημένο από την εργασία του δηλώνει το 5,0% των εργαζομένων. Αντίθετα, το 3,3% του πληθυσμού δηλώνει ότι δεν είναι καθόλου ικανοποιημένο από τη ζωή του, και το 2,9% των εργαζομένων δηλώνει ότι δεν είναι καθόλου ικανοποιημένο από την εργασία του. Πολύ ικανοποιημένο από την εργασία του δηλώνει το 43,2% του συνολικού αριθμού των εργαζομένων.
- Το ποσοστό των ατόμων που δηλώνει ότι δεν είναι καθόλου ικανοποιημένο από την οικονομική του κατάσταση ανέρχεται σε 11,7%, ενώ πλήρως ικανοποιημένο δηλώνει μόνο το 1,4% του πληθυσμού. (Γράφημα 1)

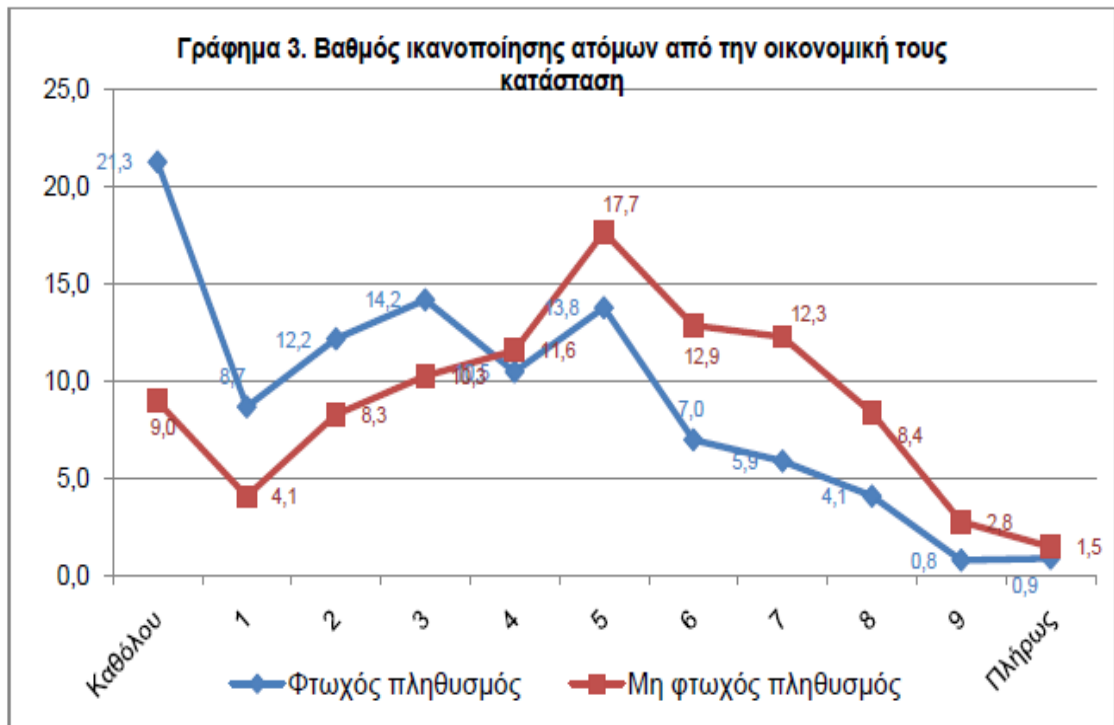
Διάγραμμα 2: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

- Πλήρως ικανοποιημένο από τη στέγασή του δηλώνει το 8,6% του πληθυσμού, ενώ ανάλογα είναι και τα ποσοστά του πληθυσμού που δηλώνουν πλήρως ικανοποιημένα από τους χώρους αναψυχής κ1234αι πρασίνου και από το περιβάλλον διαβίωση στην περιοχή τους (8,0% και 8,3%αντίστοιχα). Πολύ ικανοποιημένο από τη στέγασή του(βαθμοί 7-9 της κλίμακας), δηλώνει πάνω από το 48% του πληθυσμού, ενώ λίγο ικανοποιημένο (βαθμοί 1-3 της κλίμακας) δηλώνει το 8,9%). (Γράφημα 2)
 (Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία,
http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0802/PressReleases/A0802_SF_A10_DT_AN_00_2013_13_F_GR.pdf, 2014, Στατιστικά στοιχεία σχετικά με το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών στην Ελλάδα το έτος 2013)

Διάγραμμα 3: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

- Το μεγαλύτερο ποσοστό του φτωχού πληθυσμού (56,4%) δηλώνει καθόλου έως λίγο ικανοποιημένο από την οικονομική του κατάσταση, ενώ το ποσοστό για το μη φτωχό πληθυσμό ανέρχεται σε 31,7%. Πλήρως ικανοποιημένο από την οικονομική του κατάσταση, δηλώνει το 0,9% του φτωχού πληθυσμού και το 1,5% του μη φτωχού πληθυσμού. (Γράφημα 3)

Διάγραμμα 4: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

2 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο – ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

2.1 ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Οι δημόσιοι φορείς προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής τους οποίους επιδιώκουν επιβάλλουν περισσότερους του ενός φόρους. Στο βαθμό όπου ορισμένοι είναι περισσότερο αποτελεσματικοί από άλλους στον τομέα της κοινωνικής δικαιοσύνης, ενώ άλλοι σε αυτόν της ενίσχυσης της οικονομικής δραστηριότητας. Ο συνδυασμός θα πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να μεγιστοποιούνται τα πλεονεκτήματα και να ελαχιστοποιούνται τα μειονεκτήματα των επιμέρους κατηγοριών.

Το Φορολογικό Σύστημα σύμφωνα με ένα γενικά αποδεκτό ορισμό περιλαμβάνει «το σύνολο των φόρων οι οποίοι επιβάλλονται σε μια χώρα σε δεδομένη χρονική περίοδο». Οι περισσότερες χώρες επιβάλλουν ανάλογους φόρους, παρ' όλα αυτά παρατηρούνται σημαντικές διαφορές οι οποίες οφείλονται στις διαφορετικές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες οι οποίες επικρατούν σε καθμία. Διαχρονικά τα φορολογικά συστήματα μεταβάλλονται, παρατηρείται μια τάση σύγκλισης σε χώρες οι οποίες ανήκουν σε υπερεθνικούς οικονομικούς οργανισμούς όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο Ο.Ο.Σ.Α.

Ο σημαντικότερος παράγοντας διαφοροποίησης είναι το επίπεδο ανάπτυξης μιας χώρας. Οι ανεπτυγμένες χώρες χαρακτηρίζονται από υψηλά κατά κεφαλήν εισοδήματα των κατοίκων, μικρότερες εισοδηματικές ανισότητες, καλύτερη οργάνωση των φορολογικών τους υπηρεσιών, μικρότερη τάση για φοροδιαφυγή.

Αντίθετα οι αναπτυσσόμενες από χαμηλά εισοδήματα, έντονες εισοδηματικές ανισότητες, μεγαλύτερη τάση για φοροδιαφυγή, ανεπαρκή οργάνωση των φορολογικών τους υπηρεσιών. Στις πρώτες κυριαρχούν οι άμεσοι φόροι (εισοδήματος-περιουσίας), στις δεύτερες οι έμμεσοι (κατανάλωσης). Ανάλογη είναι η εικόνα και στη χώρα μας, γεγονός το οποίο αποτελεί σημαντικό παράγοντα παθογένειας του φορολογικού συστήματος. (Γεωργακόπουλος, Θ. και Πατσουράτης Β., Δημόσια Οικονομική, Εκδόσεις Σμπίλιας, Αθήνα 1986)

2.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΙΔΑΝΙΚΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Ένα ιδανικό φορολογικό σύστημα είναι αυτό το οποίο αποσκοπεί στην είσπραξη των δημοσίων εσόδων με το χαμηλότερο δυνατό κόστος, τόσο για την πολιτεία, όσο και τους φορολογούμενους πολίτες. Πρέπει να πληροί ακόλουθες προϋποθέσεις :

- Να είναι απλό, περιορισμός της παράλληλης εμπλοκής πολλών φορέων, υπηρεσιακών μονάδων του ίδιου φορέα, υπάλληλων της ίδιας υπηρεσιακής μονάδας και των απαιτούμενων δικαιολογητικών. Το θεσμικό πλαίσιο που διέπει το φορολογικό σύστημα πρέπει να χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία της επάρκειας, σαφήνειας, ευελιξίας, προσαρμοστικότητας στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες.
- Να είναι φιλικό, τόσο απέναντι στον πολίτη, όσο και τους υπαλλήλους του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών. Η φιλικότητα απέναντι στον πολίτη συνίσταται σε, περιορισμό των παραπόνων αναφορικά με τη διεκπεραίωση διαδικασιών, ύπαρξη εναλλακτικών τρόπων διεκπεραίωσης μιας διαδικασίας, ελαχιστοποίηση των περιπτώσεων αυτοπρόσωπης παρουσίας και των επισκέψεων των πολιτών σε φορολογικές υπηρεσίες, ελαχιστοποίηση των διαφορών για την επίλυση των οποίων οι ενδιαφερόμενοι προσφεύγουν στη δικαιοσύνη καθώς και της ανάμιξης ελεγκτικών οργάνων. Αναφορικά με τους υπαλλήλους, στην ευχέρεια χειρισμού μιας υπόθεσης από το μέσο υπάλληλο, περιορισμό λαθών, καθυστερήσεων και ερωτημάτων των υφισταμένων προς τους προϊσταμένους, αλλά και των περιπτώσεων στις οποίες μια διαδικασία χαρακτηρίζεται ως προβληματική, τόσο από τους υπαλλήλους, όσο και τα ελεγκτικά όργανα και αρχές.
- Να διέπεται από την «αρχή της οικονομικότητας»>>, το κόστος της είσπραξης των φορολογικών εσόδων δε θα πρέπει να υπερβαίνει το όφελος το οποίο αποκομίζει το κοινωνικό σύνολο από αυτή. Η έννοια της οικονομικότητας έχει να κάνει τόσο με το κόστος και την εύρυθμη λειτουργία των υπηρεσιών, όσο και τις επιπτώσεις στους τομείς, στήριξης της απασχόλησης, τόνωσης της επιχειρηματικής δραστηριότητας και προάσπισης του δημόσιου συμφέροντος.
- Να στοχεύει στη επίτευξη δίκαιης της διανομής του εισοδήματος και του πλούτου, σύμφωνα με τις αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου περί κοινωνικής δικαιοσύνης.
- Να ικανοποιεί την αρχή της "αποτελεσματικότητας", τα αποτελέσματα από τη λειτουργία του να είναι τα βέλτιστα δυνατά, σε όρους είσπραξης δημοσίων εσόδων και επίτευξης των στόχων οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.
- Να είναι ευέλικτο και προσαρμοστικό, στις συνεχώς μεταβαλλόμενες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες. Σε διαφορετική περίπτωση τίθεται ζήτημα βιωσιμότητας ιδίως σε απρόβλεπτες καταστάσεις όπως π.χ. στην περίπτωση μιας οικονομικής ύφεσης.
- Οι φορολογικές διαδικασίες πρέπει να χαρακτηρίζονται από το στοιχείο της αναγκαιότητας, σε διαφορετική περίπτωση να γίνεται εκτίμηση εάν θα πρέπει να παραμείνουν ως έχουν, να τροποποιηθούν ή να καταργηθούν.
- Να πληροί το κριτήριο της καταλληλότητας, το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο πρέπει να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες οι οποίες έχουν διαμορφωθεί και να είναι συναφές με αντίστοιχα άλλων χωρών οι οποίες χαρακτηρίζονται από το ίδιο επίπεδο ανάπτυξης, η ανήκουν σε κοινούς υπερεθνικούς οικονομικούς οργανισμούς.
- Να πληρούνται τα κριτήρια της διαφάνειας και της δημοσιότητας αναφορικά με τη θέσπιση των διαδικασιών, οι οποίες πρέπει να αποτελούν απόρροια διαλόγου με το κοινωνικό σύνολο. Με αυτό τον τρόπο ενισχύεται η καταλληλότητα, η φιλικότητα, η πιθανότητα εφαρμοσιμότητας και αποδοχής. Η ασάφεια και πολυπλοκότητα διαδικασιών, ενισχύει τα φαινόμενα αδιαφάνειας και παρατυπιών. Η απλούστευση

των διαδικασιών αποτελεί έννοια η οποία τα τελευταία χρόνια βρίσκεται ολοένα και περισσότερο στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος.

- Αποτελεί αίτημα των πολιτών προς τις αρχές και χρέος των δεύτερων. Αποσκοπεί στη συνεχή αναθεώρηση των ρυθμίσεων οι οποίες διέπουν διοικητικές, στην προκειμένη περίπτωση φορολογικές διαδικασίες, με στόχο αφενός την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών και αφετέρου τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας των υπαλλήλων. Αποτελεί έννοια η οποία λειτουργεί συμπληρωματικά με αυτή της φορολογικής μεταρρύθμισης, συμβάλει στη βελτίωση των σχέσεων κράτους-πολίτη και την εγκαθίδρυση σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο μερών. (Γεωργακόπουλου Θ., και Πάσχου Γ., «Εισαγωγή στη φορολογία», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα 1988)

2.3 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

Τα φορολογικά συστήματα των ανεπτυγμένων και ιδίως αυτά των αναπτυσσόμενων χωρών παρουσιάζουν μια σειρά από προβλήματα και παθογένειες. Τα παραπάνω επιδρούν αρνητικά στο ύψος των φορολογικών εσόδων, εξανεμίζοντας σε τελική ανάλυση τις επιδιώξεις των φορέων οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

Οι σημαντικότερες παθογένειες οι οποίες αποτελούν εγγενή χαρακτηριστικά του ελληνικού φορολογικού συστήματος είναι οι ακόλουθες.

I. ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Στο φαινόμενο έχουν δοθεί μέχρι σήμερα πολλοί ορισμοί, σύμφωνα με έναν ευρέως αποδεκτό, "αποτελεί το τμήμα εκείνο της οικονομικής δραστηριότητας το οποίο δεν καταγράφεται από τους Εθνικούς Λογαριασμούς, ενώ υπό κανονικές συνθήκες θα έπρεπε να καταγράφεται". Μια δραστηριότητα προκειμένου να χαρακτηριστεί ως παραοικονομική θα πρέπει, αφενός να δημιουργεί προστιθέμενη αξία, η δημιουργία προστιθέμενης αξίας αποτελεί ικανή όχι όμως αναγκαία συνθήκη, αφετέρου να μην καταγράφεται εξαιτίας της ανεπάρκειας των αρμόδιων υπηρεσιών, ή της απόκρυψης της από τις οικονομικές μονάδες.

Τα σημαντικότερα αίτια του φαινομένου είναι, η αποφυγή πληρωμής φορολογικών και ασφαλιστικών υποχρεώσεων, οι ρυθμιστικές παρεμβάσεις του κράτους όπως (κατώτατα ημερομίσθια, άδειες άσκησης επαγγέλματος, περιορισμοί στην υπερωριακή και μερική απασχόληση) κ.α., η ανεπάρκεια των αρμοδίων δημοσίων υπηρεσιών στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες να καταγράψουν το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας, η μετανάστευση στο βαθμό όπου οι μετανάστες ζητούν απασχόληση με σαφώς κατώτερα ημερομίσθια και χωρίς κοινωνική ασφάλιση. Δραστηριότητες οι οποίες χαρακτηρίζονται από το φαινόμενο της παραοικονομίας είναι αυτές οι οποίες σχετίζονται

με επενδύσεις σε κατοικίες, αυτοκίνητα, οικιακό εξοπλισμό, τουρισμό (ενοικιαζόμενα δωμάτια κ.α.).

II. ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

Για το φαινόμενο της φοροδιαφυγής έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί. Σύμφωνα με έναν γενικά αποδεκτό αποτελεί : "Κάθε παράνομη πράξη ή παράλειψη των φορολογουμένων με την οποία επιδιώκεται μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης ή αποφυγή καταβολής του φόρου". Σύμφωνα με έναν ευρύτερο ορισμό αποτελεί "Το ποσό του φόρου εισοδήματος το οποίο αντιστοιχεί σε εισόδημα που θα έπρεπε να δηλώνεται από το φορολογούμενο όμως για διάφορους λόγους δεν παρατηρείται κάτι τέτοιο, με αποτέλεσμα να μη δημιουργείται φορολογική υποχρέωση. Το ποσό των λοιπών φόρων (άμεσων και έμμεσων) οι οποίοι θα έπρεπε υπό διαφορετικές συνθήκες να δηλώνονται και να εισπράττονται όμως στην πραγματικότητα δεν παρατηρείται κάτι τέτοιο (Κ.Ε.Π.Ε 1995). Αποτελεί καταστρατήγηση του γράμματος της φορολογικής νομοθεσίας. Ως χαρακτηριστικά παραδείγματα μπορούν θεωρηθούν, η απόκρυψη εισοδημάτων κατά την υποβολή δηλώσεων φόρου εισοδήματος, η απόκρυψη πωλήσεων από τις επιχειρήσεις. (Γεωργακόπουλος-Πατσουράτης 1993)

Τα αίτια της φοροδιαφυγής είναι πολλά, η δομή του φορολογικού συστήματος, οι ρυθμιστικές παρεμβάσεις του κράτους για τις οποίες έγινε λόγος παραπάνω, η αναποτελεσματικότητα των φορολογικών υπηρεσιών, η διάρθρωση της οικονομικής δραστηριότητας, το επίπεδο ανάπτυξης μιας χώρας κ.α. Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ ύψους φορολογικών συντελεστών και φοροδιαφυγής, αν και πολλές εμπειρικές έρευνες διαψεύδουν το παραπάνω συμπέρασμα. Η φοροδιαφυγή ευνοείται από δραστηριότητες όπως αυτές του πρωτογενούς τομέα, την αυτοαπασχόληση και την ύπαρξη μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων. Κατά συνέπεια στις ανεπτυγμένες χώρες η έκταση του φαινομένου είναι μικρότερη από ότι στις αναπτυσσόμενες. Η αυστηρότητα των ποινών και η πιθανότητα εντοπισμού της φοροδιαφυγής επιδρά αρνητικά στο φαινόμενο, αν και σε τελική ανάλυση αποτελεί αναποτελεσματικό μέτρο. Το μορφωτικό επίπεδο τόσο των φορολογούμενων, όσο και των υπαλλήλων των φορολογικών υπηρεσιών σχετίζεται αρνητικά με το φαινόμενο. Τα άτομα με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης έχουν περισσότερο ανεπτυγμένη φορολογική συνείδηση με αποτέλεσμα να παρουσιάζουν μικρότερη τάση για φοροδιαφυγή. Άτομα τα οποία ανήκουν σε υψηλότερες εισοδηματικές τάξεις και απασχολούνται σε σταθερές θέσεις εργασίας παρουσιάζουν μικρότερη τάση για φοροδιαφυγή. Ανάλογη είναι η επίδραση του βαθμού οργάνωσης των φορολογικών υπηρεσιών και των λογιστηρίων των επιχειρήσεων.

Πολλές φορές τα δύο παραπάνω φαινόμενα θεωρείται ότι ταυτίζονται, όμως στην πραγματικότητα η ύπαρξη του ενός δεν αποτελεί ικανή συνθήκη για το άλλο. Η μη ταύτιση θα πρέπει να αποτελεί προϋπόθεση κατά τη λήψη μέτρων οικονομικής

πολιτικής, στο βαθμό όπου πολλά από τα μέτρα τα οποία συντελούν στην αντιμετώπιση του πρώτου, δεν έχουν την ίδια επίδραση στο δεύτερο.

Τα φαινόμενα της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομία μιας χώρας. Όπως τονίζουν πολλοί μελετητές τα φαινόμενα συνέβαλαν στις οικονομικές συνθήκες των δεκαετιών του 1970 και του 1980. Τα οικονομικά μεγέθη όπως ποσοστό ανεργίας, ρυθμός μεγέθυνσης, ρυθμός πληθωρισμού στρεβλώνονται, καθίστανται αναξιόπιστα, με αποτέλεσμα τα μέτρα οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής να μην επιφέρουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Σε περιόδους ύφεσης όμως συντελούν σε συγκράτηση της ανεργίας σε χαμηλότερα επίπεδα και πληθωρισμού των τιμών. Σε αυτές τις περιπτώσεις η καταπολέμησή τους δεν ενδείκνυται. Η επίδρασή τους σε αναπτυσσόμενες χώρες όπου παρατηρούνται κατά κόρον ενδέχεται να είναι ευεργετική. Η φοροδιαφυγή, όταν η οριακή ροπή για κατανάλωση είναι ίση με τη μονάδα, δηλαδή το σύνολο του εισοδήματος καταναλώνεται οδηγεί σε αύξηση των φορολογικών εσόδων, αντίθετα εάν η οριακή ροπή για κατανάλωση για τα δηλούμενα εισοδήματα είναι ίση με την αντίστοιχη για τα μη δηλούμενα, δηλαδή οι φοροφυγάδες δεν κάνουν διάκριση μεταξύ δηλούμενου και μη δηλούμενου εισοδήματος τα φορολογικά έσοδα μειώνονται. (Feige 1981, O' Higgins 1985)

III. ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ

Ο φορολογούμενος σε αυτή την περίπτωση με νόμιμο τρόπο προσπαθεί να μειώσει τη φορολογική του υποχρέωση, ή να μην καταβάλει καθόλου φόρο. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα μπορεί να θεωρηθεί η περίπτωση της φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων όπου ο σύζυγος μεταβιβάζει στη σύζυγο εισοδήματά του προκειμένου να αποφύγει μια υψηλότερη φορολογική επιβάρυνση.

Σε αυτή την περίπτωση οι φορολογούμενοι εκμεταλλεύονται ατέλειες της φορολογικής νομοθεσίας, χωρίς να υφίσταται όπως στην περίπτωση της φοροδιαφυγής καταστρατήγηση της φορολογικής νομοθεσίας. (Μανεσιώτης, Β. 1994, "Η Φοροδιαφυγή Στην Ελλάδα", Τα Δημόσια Οικονομικά Στην Ελλάδα, Ν. Τάσος (επιμ.) Εκδόσεις Σμπίλια.)

IV. ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΦΟΡΩΝ

Η μετακύλιση των φόρων είναι η μεταβίβασή τους από τον ιδιωτικό φορέα στον οποίο επιβάλλονται σε άλλο. Στην περίπτωση φόρου ο οποίος επιβάλλεται στην παραγωγή ενός προϊόντος οι παραγωγοί αυξάνουν την τιμή με αποτέλεσμα ο φόρος να μεταβιβάζεται στους πωλητές και τον τελικό καταναλωτή, ο οποίος με τη σειρά του μειώνει τη ζήτηση για το προϊόν συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στη μείωση της τιμής και των κερδών για την επιχείρηση. Αντίστοιχα οι φόροι οι οποίοι επιβάλλονται στους μισθούς οδηγούν σε αύξηση των ακαθάριστων αποδοχών των μισθωτών με αποτέλεσμα

να μετακυλίονται στους εργοδότες και τους τελικούς καταναλωτές. Σε ορισμένες περιπτώσεις προβλέπεται από το νόμο. Οι έμμεσοι φόροι επιβάλλονται με σκοπό να επιβαρύνουν του τελικούς καταναλωτές, ενώ αυτοί του εισοδήματος και της περιουσίας τα πρόσωπα στα οποία επιβάλλονται αρχικά. Από άποψη οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής σημασία έχει ποιος θα επιβαρυνθεί τελικά και όχι σε ποιόν επιβάλλεται αρχικά ο φόρος. (Βαβούρας, Ι.Σ. και Μανωλάς Γ. 2004, Η Παραοικονομία στην Ελλάδα και τον Κόσμο, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα)

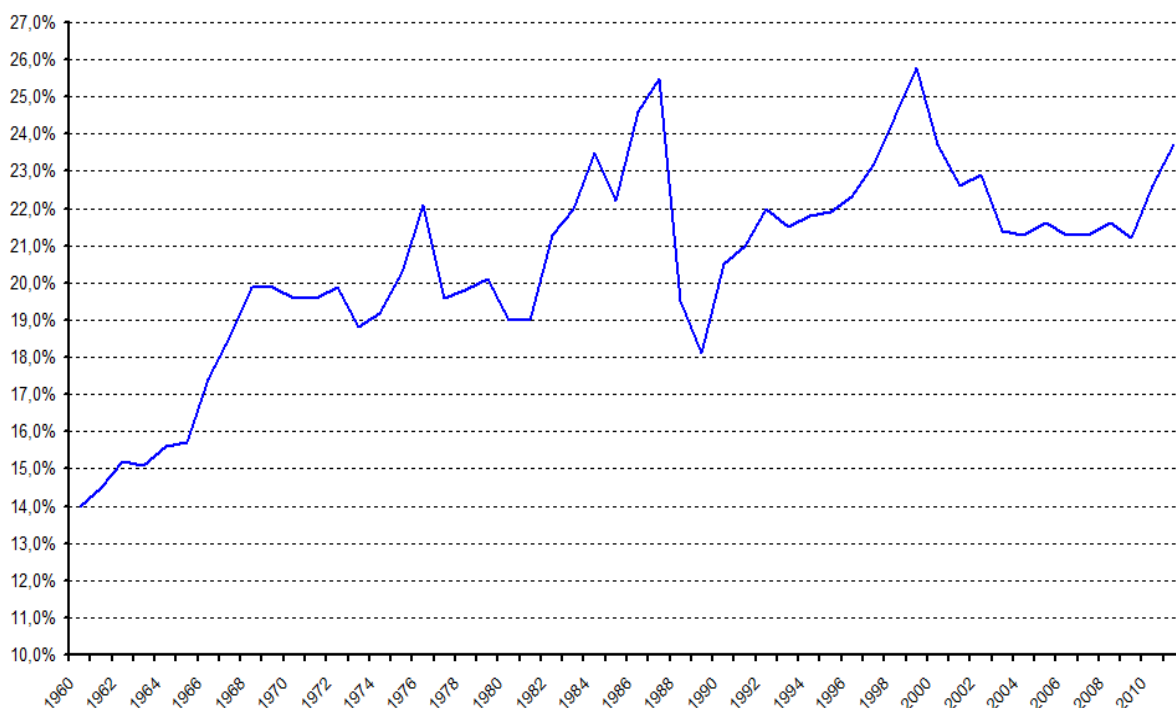
2.3.1 ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Το βασικό φορολογικό πρόβλημα της Ελλάδας, είναι τα χαμηλά φορολογικά έσοδα. Και τα φορολογικά έσοδα είναι χαμηλά, για μία σειρά από λόγους:

- α) λόγω της κακής διάρθρωσης μεταξύ άμεσων και έμμεσων φόρων,
- β) λόγω της χαμηλής φορολογικής βάσης (πόσοι πληρώνουν φόρο),
- γ) λόγω της πολύ μεγάλης φοροδιαφυγής και
- δ) λόγω της κακής λειτουργίας των φοροεισπρακτικών μηχανισμών.

Βεβαίως, κάτι θεωρείται χαμηλό, όταν συγκρίνεται με κάτι άλλο. Μία σύγκριση που θα μπορούσε να γίνει, έχει να κάνει με τα φορολογικά έσοδα κατά το παρελθόν.

1961-2011: Εξέλιξη Φορολογικών Εσόδων

Διάγραμμα 5 Πηγή: Eurostat

Το παραπάνω διάγραμμα δείχνει την εξέλιξη των φορολογικών εσόδων, σαν ποσοστό του ΑΕΠ (στα δημόσια οικονομικά, όταν θέλουμε να μετρήσουμε κάτι, συνήθως το μετράμε σαν ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος), στα τελευταία 50 χρόνια. (<http://www.forologoumenos.gr/permalink/22299.html>, 2012, Ποιο είναι το βασικό φορολογικό πρόβλημα της Ελλάδας;)

Στο διάγραμμα αυτό, εμφανίζονται τα συνολικά φορολογικά έσοδα σαν ποσοστό του ΑΕΠ (δε περιλαμβάνονται οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης) για το διάστημα από το 1960 έως το 2011. Παρατηρούμε μία σταδιακά ανοδική τάση. Η εξήγηση γι' αυτό έχει να κάνει με τον αυξανόμενο ρόλο της λειτουργίας του Κράτους στην οικονομία. Όσο πιο πολύ αναδύεται το Κράτος σε όλες τις διαστάσεις της πολιτικής του (παράλληλα βεβαίως και με την ανάπτυξη της οικονομίας, η οποία δημιουργεί εισοδήματα, κέρδη και γενικά, φορολογητέα ύλη), τόσο πιο πολύ ανεβαίνουν οι φόροι, σαν ποσοστό του ΑΕΠ (Πίνακας 1).

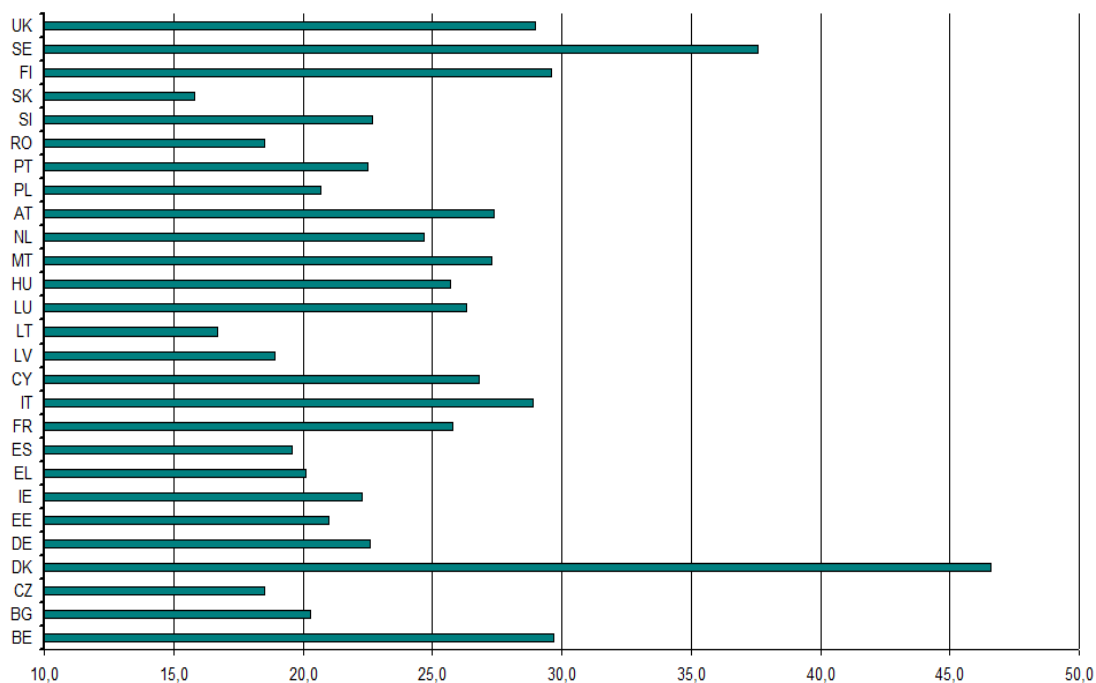
Την ίδια περίπου τάση, έχουν και τα αντίστοιχα διαγράμματα όλων των χωρών του αναπτυγμένου κόσμου, ενώ την ίδια τάση θα βλέπουμε σε 30 χρόνια και στα τότε διαγράμματα του σημερινού αναπτυσσόμενου κόσμου. (Αντίθετα, τότε, σε 30 χρόνια, στα διαγράμματα του σημερινού αναπτυγμένου κόσμου π.χ. Ευρώπη, θα διακρίνουμε μία στασιμότητα ή και ελαφρά πτωτική τάση, στα φορολογικά έσοδα σαν ποσοστό του ΑΕΠ, για τους αντίθετους λόγους. Δηλαδή, θα υπάρχει στασιμότητα ή ακόμη και συρρίκνωση των οικονομιών και της φορολογητέας ύλης).

Τα συνολικά φορολογικά έσοδα της Ελλάδας (χωρίς τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης) έφτασαν (για το έτος 2010) στο 20,1%, ενώ ο σταθμισμένος μέσος όρος της Ε.Ε. (27) βρέθηκε στο 25,7%. Σε κάθε περίπτωση, η Ελλάδα υστερεί σε φορολογικά έσοδα (Πίνακας 2).

Στην Ελλάδα η άμεσοι φόροι σαν ποσοστό των φορολογικών εσόδων είναι 25,2%, ενώ ο μέσος όρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27 είναι στο 32,9%. Δείτε την περίπτωση της Βουλγαρίας. Βρίσκονται ακόμη χαμηλότερα, στο 18,8%. Στη Βουλγαρία, είναι γνωστό ότι τα εισοδήματα είναι χαμηλά και συνεπώς γίνεται κατανοητό γιατί ο δείκτης αυτός είναι χαμηλός. Στην Ελλάδα όμως, όπως προαναφέραμε τα δύο βασικά προβλήματα: α) Η φοροδιαφυγή και β) Η μικρή φορολογική βάση.

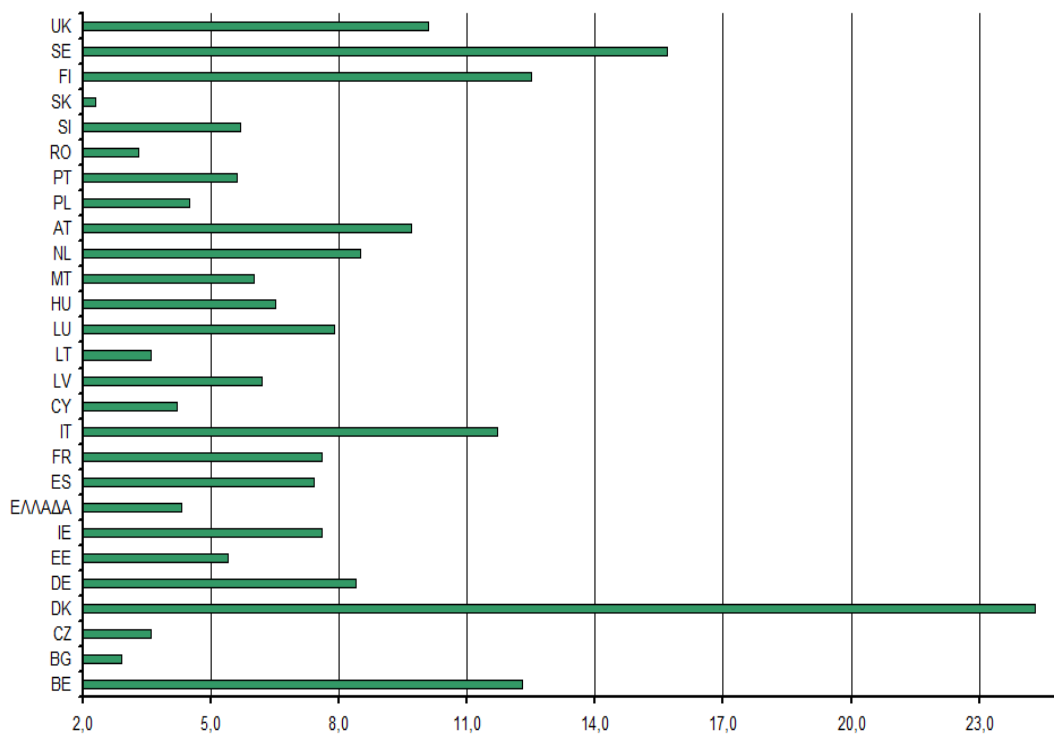
Όταν όμως μιλούμε για άμεσους φόρους, κυρίως μιλούμε για τη φορολογία εισοδήματος. Ας δούμε, στα παρακάτω διαγράμματα, πώς εξελίσσεται αυτό το μέγεθος.

Σύνολο φόρων (χωρίς ΕΚΑ) ως % του ΑΕΠ

Διάγραμμα 6, Πηγή: Eurostat

Φόροι Εισοδήματος ως % του ΑΕΠ

Διάγραμμα 7, Πηγή: Eurostat

2.4 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Το μεγαλύτερο φορολογικό πρόβλημα της Ελλάδας είναι ότι δεν έχει υψηλά φορολογικά έσοδα για να συντηρήσει το επίπεδο των δαπανών που, σαν κοινωνία, έχει επιλέξει. Το έλλειμμα που προκύπτει, καλύπτεται με δανεισμό.

Η “συνταγή” των όσων πρέπει να κάνει η Κυβέρνηση, είναι σχετικά απλή: Να κυνηγήσει τη φοροδιαφυγή. Και να αυξήσει τη φορολογική βάση (αν και μετά τη μείωση και τη σταδιακή κατάρτιση του αφορολόγητου ορίου, η φορολογική βάση αυξάνεται σημαντικά). Βέβαια, αυτό δε μπορεί να γίνει από μόνο του, με κατασταλτική πολιτική. Θα χρειασθεί να γίνει προσπάθεια σε **πέντε** βασικά σημεία:

- α)** Να υπάρξει η πολιτική βούληση για το “κυνήγι” κατά της φοροδιαφυγής.
- β)** Να αποφασισθεί μία σταθερή φορολογική πολιτική και να υπάρξει πολιτική δέσμευση (απ’ όσο το δυνατόν περισσότερο κόμματα γι’ αυτή).
- γ)** Να δημιουργηθεί ο κατάλληλος φοροεισπρακτικός μηχανισμός και να γίνεται διαρκής εκπαίδευση και έλεγχος επ’ αυτού.
- δ)** Να γίνουν προσπάθειες για την εμπέδωση φορολογικής συνείδησης στους πολίτες.
- ε)** Να μπορούν οι κυβερνήσεις να απαντούν με ικανοποιητικό τρόπο στο φυσιολογικό ερώτημα των πολιτών για το “πώς δαπανώνται τα χρήματα των φορολογούμενων” και ποιά είναι η ανταποδοτικότητα των φόρων.

Επίσης θα πρέπει να ληφθούν μέτρα για:

- i. Την αύξηση των δημοσίων εσόδων, τα οποία μπορούν να βελτιώσουν τη δημοσιονομική και οικονομική κατάσταση της χώρας και να συμβάλλουν στη μείωση του ελλείμματος και την πάταξη της φοροδιαφυγής.
- ii. Την προστασία των εισοδημάτων των εργαζομένων, τα οποία μπορούν να βελτιώσουν το επίπεδο ζωής των ασθενέστερων οικονομικά στρωμάτων (χαμηλόμισθων – μικροσυνταξιούχων, ημιαπασχλούμενων) και των ευπαθών κοινωνικών ομάδων.
- iii. Την φορολόγηση του μεγάλου κεφαλαίου και του πλούτου. Σημαντικό έσοδο από τη συμμετοχή στα εθνικά βάρη των μεγαλοκεφαλαιούχων και των επιχειρήσεων κτήσης και συσσώρευσης πλούτου. Τα δημόσια αυτά έσοδα θα διατεθούν για τη χρηματοδότηση των μέτρων που θα ληφθούν για την προστασία των ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων (<http://www.ipyxida.gr/archives/3002>, 2013, θέσεις-προτάσεις-μέτρα για την βελτίωση του φορολογικού συστήματος).

2.4.1 ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Η ανάγκη για σαρωτικές αλλαγές στο Ελληνικό Φορολογικό Σύστημα είναι επιτακτική. Η πολυπλοκότητα του Ε.Φ.Σ. και η πολυνομία που το χαρακτηρίζει είναι βασική συστατική του αδυναμία τόσο επειδή δυσχεραίνει την απαραίτητη εθελοντική συμμόρφωση των φορολογουμένων όσο και επειδή αποτελεί τροχοπέδη για την ανάπτυξη και εμπόδιο στην αύξηση της αποτελεσματικότητας του φοροελεγκτικού μηχανισμού. Η γραφειοκρατία χαρακτηρίζει τη δομή της φορολογικής διοίκησης ενώ η πολυνομία και η ύπαρξη αμέτρητων εξαιρέσεων σε κάθε φορολογική διάταξη δημιουργεί προβλήματα τόσο για τους υπαλλήλους της όσο και για τους φορολογούμενους. Είναι απαραίτητο να μειωθούν οι εν ισχύ φορολογικοί νόμοι, να κωδικοποιηθούν οι διατάξεις τους, να ελαχιστοποιηθούν οι εξαιρέσεις που οι νομοί αυτοί προβλέπουν και κυριότερα να απλοποιηθεί στο μέγιστο βαθμό η φορολογική νομοθεσία καθώς και οι προβλεπόμενες από αυτήν διαδικασίες προκειμένου να διευκολυνθεί η εφαρμογή της τόσο από τους φορολογούμενους όσο και από τους υπαλλήλους της.
(http://www.eurobank.gr/Uploads/Reports/7MERES_OIKONOMIA_29012013v.pdf)

Επιπλέον, η διοίκηση οφείλει να παρακολουθήσει τα λειτουργικά της κόστη, να μειώσει το κόστος λειτουργίας της μέσω της κατάργησης για π.χ. Δ.Ο.Υ. που δεν αποφέρουν έσοδα και σύμπτυξης τους με άλλες Δ.Ο.Υ. στις οποίες για π.χ. υπάρχει έλλειψη προσωπικού. Η Ελληνική Φορολογική Διοίκηση οφείλει να ακολουθήσει την εξέλιξη που παρουσιάζεται στο εξωτερικό αναφορικά με την μείωση των επαφών της με τον πολίτη τόσο για λόγους διαφάνειας όσο και για την αύξηση της αποτελεσματικότητάς της. Είδαμε πως όλες οι διοικήσεις προσπάθησαν να ματαιώσουν τους λόγους εκείνους που οδηγούν τους πολίτες στα γραφεία τους με διάφορους τρόπους: απλοποίηση διαδικασιών και έντονη χρήση ηλεκτρονικών μεθόδων συνδιαλλαγής, χρήση οργανωμένων τηλεφωνικών κέντρων, αλληλογραφίας, του διαδικτύου, του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, την ηλεκτρονική υποβολή δηλώσεων, χρήση τηλεομοιοτυπίας κλπ. με συνέπεια την απελευθέρωση τεράστιων πόρων και την δημιουργική αξιοποίηση τους μέσω της απασχόλησης τους σε ελεγκτικό έργο.

Επιβεβλημένη είναι η υιοθέτηση νέων τεχνολογιών στα πλαίσια:

- ✓ της παροχής βελτιωμένων υπηρεσιών προς τους πολίτες
- ✓ της απόπειρας μείωσης των επισκέψεων των φορολογούμενων στα γραφεία της Ελληνικής Φορολογικής Διοίκησης
- ✓ της μείωσης των ανθρώπινων λαθών και παραλείψεων
- ✓ της ενίσχυσης της αποδοτικότητας των υπαλλήλων
- ✓ της βελτίωσης των υφισταμένων κριτηρίων επιλογής υποθέσεων για έλεγχο
- ✓ της αύξησης της ποσότητας & της βελτίωσης της ποιότητας των διαθέσιμων πληροφοριών
- ✓ της αποτελεσματικότερης καταπολέμησης της φοροδιαφυγής και συνακόλουθης αύξησης των δημόσιων εσόδων.

Κρίσιμη για την επιτυχία του εγχειρήματος της αναμόρφωσης του Ελληνικού Φορολογικού Συστήματος είναι η επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό. Το Υπουργείο οφείλει να αμείβει τους υπαλλήλους τους με μισθό ανάλογο των καθηκόντων και της σπουδαιότητας του ρόλου του κάθε υπαλλήλου. Είναι χρήσιμο στα πλαίσια της καλύτερης αξιοποίησης του προσωπικού να δημιουργηθούν διοικητικές θέσεις με γραφειοκρατικά καθήκοντα για υπαλλήλους των οποίων το έργο θα είναι σχετικά απλό (π.χ. υπάλληλοι γραμματειών, έκδοσης πιστοποιητικών, παροχής πληροφοριών, εξυπηρέτησης κοινού κλπ.) οι οποίοι θα αμείβονται με τον βασικό μισθό του Δημοσίου Υπαλλήλου και ξεχωριστές θέσεις για υπαλλήλους με αυξημένα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα των οποίων το έργο θα είναι πιο απαιτητικό και πολύπλοκο (ελεγκτές διαφόρων βαθμίδων, προϊστάμενοι, διευθυντές) οι οποίοι θα έχουν ξεχωριστό μισθολόγιο και η πληρωμή τους θα συνδέεται και με την απόδοσή τους. Τοιουτοτρόπως, θα παρακαμφθούν αγκυλώσεις του παρελθόντος όπου όλοι (ακόμα και οι καθαρίστριες του Υπουργείου), στα πλαίσια κακώς εννοούμενης ισότητας λάμβαναν επιδόματα π.χ. «είσπραξης και βεβαίωσης τελών» με εφιαλτικές επιπτώσεις στην παρακίνηση των υπαλλήλων καθώς και την αποδοτικότητά τους. (<http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/oikodelt200307.pdf>)

Επιπρόσθετα, το Υπουργείο οφείλει να γίνει ευχάριστος χώρος εργασίας για τους υπαλλήλους του και ελκυστική επιλογή σταδιοδρομίας για νέους ανθρώπους. Στα πλαίσια αυτού του εγχειρήματος είναι σημαντικό να συνεχίσουν να γίνονται προσλήψεις μέσω αξιολογημένων και αδιάβλητων διαγωνισμών ενώ το Υπουργείο σε συνεργασία με συγκεκριμένα Πανεπιστήμια μπορεί να εισαγάγει σε προγράμματα σπουδών τους συγκεκριμένα μαθήματα φορολογικής νομοθεσίας και ελέγχου προκειμένου να προετοιμάσει καλύτερα τους φοιτητές για την είσοδο τους στον επαγγελματικό στίβο, να καταρτίσει πιθανούς μελλοντικούς υπαλλήλους. Η σύνδεση με την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση θα μπορούσε να τελεσφορήσει με την θεσμοθέτηση υποτροφιών για μελέτες φοιτητών γύρω από διάφορα φορολογικά ζητήματα, τη διενέργεια σεμιναρίων από υπαλλήλους του Υπουργείου σε εξειδικευμένα επίκαιρα θέματα και ακόμη μέσω της λειτουργίας Εθνικής Σχολής Φορολογίας με αντικείμενο την έρευνα και βελτίωση του Ε.Φ.Σ. καθώς και την παροχή των απαραίτητων εξειδικευμένων σεμιναρίων προς τους υπαλλήλους του.

Κρίσιμο ρόλο στην αποτυχία του Ε.Φ.Σ. διαδραματίζει και το χαμηλό επίπεδο φορολογικής συνείδησης που έχουν οι Έλληνες πολίτες ως συνέπεια της έλλειψης σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ αυτών και τους κράτους. Επιβεβλημένο είναι λοιπόν να καλλιεργηθεί το αίσθημα αυτό καθώς και αυτό του φορολογικού ήθους στους Έλληνες πολίτες προκειμένου να προαχθεί η πιστή τήρηση των φορολογικών νόμων και να καταπολεμηθεί αποτελεσματικότερα η φοροδιαφυγή καθώς είναι κοινά αποδεκτή η διαπίστωση πως ακόμα και ο αρτιότερος φοροελεγκτικός μηχανισμός δεν είναι επαρκής χωρίς την ταυτόχρονη ύπαρξη φορολογικής συνείδησης στους πολίτες μιας χώρας. Η προσέγγιση «βοηθώντας τους φορολογουμένους να τα πράττουν όλα ορθά από την αρχή» υιοθετείται από πολλά φορολογικά συστήματα στο εξωτερικό και σχετίζεται άμεσα με τη δημιουργία φορολογικού περιβάλλοντος στο οποίο η συμμόρφωση ενθαρρύνεται ενώ η μη συμμόρφωση προλαμβάνεται. Η προσέγγιση «όλα ορθά από την

αρχή» έχει πολλές πτυχές ταυτόχρονα. Δημιουργεί τις προϋποθέσεις ώστε ο φορολογούμενος είναι πρόθυμος και ικανός να εκτελέσει τις φορολογικές υποχρεώσεις του σωστά. Η φορολογική διοίκηση στο σχεδιασμό των πολιτικών της λαμβάνει υπόψη της ότι η λήψη ορθών μέτρων στην αρχή των διαδικασιών κοστίζει λιγότερο από τα επανορθωτικά μέτρα στο τέλος της διαδικασίας, δηλαδή τους δαπανηρούς ελέγχους και επαληθεύσεις φορολογικών δηλώσεων. Το ίδιο αποτέλεσμα έχει και η απλοποίηση του φορολογικού συστήματος ή των φορολογικών νόμων. Η εμπειρία έχει δείξει ότι η πολυπλοκότητα της φορολογικής νομοθεσίας οδηγεί σε μη συμμόρφωση από αμέλεια ή άγνοια ή αδυναμίας εξαιτίας της πολυπλοκότητας των διαδικασιών με αποτέλεσμα να μην καταβάλλεται από τον φορολογούμενο το ορθό ποσό.

(http://www.iobe.gr/docs/research/RES_04_01052012REP_GR.pdf)

Η σημασία που αποδίδεται στην καλλιέργεια φορολογικής συνείδησης άλλωστε φανερώνεται για π.χ. από το γεγονός πως η Σουηδική Κυβέρνηση έχει εντάξει στο ετήσιο σχολικό πρόγραμμα των λυκείων της χώρας και μάλιστα στο πρόγραμμα της τελευταίας τάξης, σχετικό σεμινάριο, το οποίο σχεδιάζεται και πραγματοποιείται από υπαλλήλους της Σουηδικής Φορολογικής Διοίκησης. Κύριος σκοπός είναι η κατανόηση της σχέσης ανταποδοτικότητας μεταξύ φόρων και παροχής κοινωνικών υπηρεσιών από το κράτος. Επιπλέον γίνεται λόγος για μια σειρά εννοιών όπως η «μαύρη» εργασία, η φοροδιαφυγή, το «ξέπλυμα βρώμικου» χρήματος με ταυτόχρονη αναφορά στις άμεσες επιπτώσεις στις ζωές τις δικές τους και των οικογενειών τους. Ακόμα η «Υπηρεσία Υπεύθυνου Πολίτη & Εκμάθησης του Καναδέζικου Φορολογικού Συστήματος» συστήνει στους νέους την έννοια της εθελοντικής φορολογικής συμμόρφωσης με το Καναδέζικο Φορολογικό Σύστημα. Παρέχει στους νέους (μαθητές δημοτικού & γυμνασίων) βασικές πληροφορίες για το φορολογικό του σύστημα και την κατανομή των δαπανών του κράτους ενώ κάνει λόγο για τα φορολογικά δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του κάθε πολίτη προκειμένου να τους διαμορφώσει πριν γίνουν φορολογικά ενεργοί πολίτες. Επίσης η Αυστρία έχει αναπτύξει ανάλογα προγράμματα με εκπαιδευτικές επισκέψεις αξιωματούχων και υπαλλήλων του Υπουργείου Οικονομικών σε σχολεία με παιδιά μικρής ηλικίας. Στις Η.Π.Α. η I.R.S. μέσω ιστοσελίδας της δίνει πρόσβαση σε καθηγητές σε εκπαιδευτικό υλικό διαδικτυακά για Προγράμματα για την Κατανόηση των Φόρων για μαθητές που περιλαμβάνει λεπτομερή σχέδια μαθημάτων, δραστηριότητες αλληλεπίδρασης, παιχνίδια προσομοίωσης κλπ.. Στην Ιαπωνία τα παιδιά σε εκπαιδευτικά κέντρα υποδύονται διάφορους ρόλους επαγγελματιών προκειμένου να μάθουν την σημασία της πληρωμής των φόρων ενώ στην Γιούτα μικρά παιδιά μετρούν αντίστροφα μέχρι την υποβολή των φορολογικών δηλώσεων δημιουργώντας εικόνες και ζωγραφίες για την χρησιμότητα φόρων ευαισθητοποιώντας έτσι τους γονείς τους ενώ μαθαίνουν και τα ίδια για την φορολογία. Η Ισπανική Φορολογική Διοίκηση προβαίνει ετησίως σε οργανωμένες επισκέψεις στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και με εισηγήσεις, από κατάλληλα επιμορφωμένους εφοριακούς, ενημερώνει για την αξία της εθελοντικής συμμόρφωσης των φορολογουμένων και συμβάλλει με τον τρόπο αυτό στην απόκτηση φορολογικής συνείδησης των μαθητών. Η Πορτογαλία αντίστοιχα διανέμει υλικό σε σχολικά συγκροτήματα και ειδικότερα στους μαθητές νηπιακής και δημοτικής εκπαίδευσης (επιτραπέζιο παιχνίδι τύπου monopoly) προκειμένου να εισάγει στις νεότερες γενεές την

αξία της φορολογικής συνείδησης. (DeBacker S , Heim B, Tran A, (2013, forthcoming), "Importing corruption culture from overseas: Evidence from corporate tax evasion in the United States")

Επιπρόσθετα είναι ζωτικής σημασίας να προβληθεί η κοινωνική σημασία της αποστολής του Υπουργείου με μηνύματα από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας προκειμένου να αυξηθεί η εθελούσια φορολογική συμμόρφωση των φορολογουμένων. Στα πλαίσια αυτής της πολιτικής πρέπει να γίνει μια προσπάθεια μεταστροφής της αρνητικής κοινής γνώμης για το έργο του Υπουργείου μέσω της αποτελεσματικής προβολής των επιτευγμάτων και της υιοθέτησης προγράμματος καταπολέμησης της διαφθοράς στους κόλπους του Υπουργείου με αυστηροποίηση του ελέγχου «πόθεν έσχες» των Υπαλλήλων και λειτουργίας διεύθυνσης Εσωτερικού Ελέγχου. Επιπλέον για την επίτευξη μεγαλύτερης συμμόρφωσης απαραίτητη είναι η βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών, η απλοποίηση των διαδικασιών και των τρόπων εξυπηρέτησης του πολίτη, η χρήση πολλών εναλλακτικών από την μεριά του φορολογούμενου για συνδιαλλαγή με την διοίκηση (διαδίκτυο, πληρωμές on-line, λειτουργία τηλεφωνικών κέντρων, ενημέρωση για διαδικασίες–δικαιώματα–υποχρεώσεις από Μ.Μ.Ε. κλπ.) καθώς και η αυστηρή επιβολή της νομοθεσίας προς όλες τις κατευθύνσεις.

Τέλος πρέπει να γίνει κατανοητό πως η προσπάθεια για ένα πιο σύγχρονο, αποτελεσματικό και δίκαιο φορολογικό σύστημα δεν μπορεί να διαχωριστεί από την προσπάθεια για την καταπολέμηση της διαφθοράς σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο. Η εθελοντική συμμόρφωση και η αύξηση του φορολογικού ήθους και συνείδησης των πολιτών δεν μπορεί να συνδυαστεί με ατιμώρητα φαινόμενα διαφθοράς σε κοινωνικοπολιτικό επίπεδο και οικονομικά σκάνδαλα καθώς διαταράσσεται η σχέση εμπιστοσύνης του πολίτη με το κράτος. Αποτέλεσμα της απουσίας αυτής της σχέσης εμπιστοσύνης είναι ο πολίτης να μην είναι διατεθειμένος να αναλάβει τις υποχρεώσεις του απέναντι σε ένα κράτος «δυνάστη» καθώς οι εισφορές του πολίτη πλέον δεν έχουν ανταποδοτικό χαρακτήρα. Με άλλα λόγια η απόφαση για αναμόρφωση του φορολογικού μας συστήματος οφείλει να είναι συνάμα και πρώτιστα μια απόφαση για αναμόρφωση του κοινωνικοπολιτικού βίου του τόπου αλλιώς η πιθανότητες επιτυχίας ενός τέτοιου εγχειρήματος είναι μηδαμινές. (Κυριακάτος Ι. Β. (2009), «Φορολόγηση & φοροδιαφυγή των ελληνικών επιχειρήσεων. Αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής από τη διοίκηση και εντοπισμός από τα στελέχη της»)

2.5 ΣΤΟΧΟΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

✓ Διαμόρφωση ενός δίκαιου φορολογικού συστήματος. Η σημερινή δημοσιονομική κρίση αποτυπώνει σε σημαντικό βαθμό την αποτυχία του φορολογικού συστήματος να είναι δίκαιο. Η παραοικονομία, η τεράστια φοροδιαφυγή και φοροκλοπή, οι προκλητικές και οικονομικά αναποτελεσματικές φοροαλλαγές, η μεγάλη ανισότητα στη κατανομή του φορολογικού βάρους, η άνιση σχέση άμεσων/έμμεσων φόρων αποτελούν θεμελιακή

αιτία της δραματικής υστέρησης των φορολογικών εσόδων έναντι της εξέλιξης των δαπανών.

Η δημοσιονομική αυτή ανισορροπία αποτελεί τη βασική διαρθρωτική αιτία του δημόσιου ελλείμματος και χρέους. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι, στην περίπτωση της χώρας μας, ένα δίκαιο φορολογικό σύστημα, το οποίο συνεπάγεται σημαντική αύξηση των φορολογικών εσόδων, αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη δημιουργία συνθηκών διατηρήσιμης και, κυρίως, κοινωνικά αποδεκτής δημοσιονομικής εξυγίανσης και σταθερότητας. Συντηρητικές/νεοφιλελεύθερες πολιτικές δημοσιονομικής λιτότητας, που επικεντρώνονται αποκλειστικά στην περικοπή των δημόσιων δαπανών, στερούνται πραγματισμού, δεν μπορούν να αποκαταστήσουν τη δημοσιονομική ισορροπία και θα οδηγήσουν την οικονομία στην επόμενη δημοσιονομική κρίση με τεράστιο κοινωνικό κόστος.

✓ Η μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος πρέπει να συμβάλει στη διαμόρφωση συνθηκών οικονομικής μεγέθυνσης με αύξηση της απασχόλησης. Μόνο τότε θα μπορούμε να ισχυριστούμε ότι υπάρχει συμβολή του φορολογικού συστήματος στην οικονομική ανάπτυξη και στην κοινωνική συνοχή της χώρας.

✓ Η φορολογική αυτή μεταρρύθμιση είναι ένα από τα τελευταία ραντεβού του ασφαλιστικού συστήματος μας με το μέλλον. Προτείνεται να προβλεφθούν, να δημιουργηθούν και να δεσμευτούν φορολογικοί πόροι για τη χρηματοδότηση του ασφαλιστικού συστήματος. Εκτιμούμε ότι ο στόχος αυτός είναι δημοσιονομικά εφικτός και κοινωνικά αναγκαίος, και μπορεί να επιτευχθεί αν η μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος με απλότητα και αποτελεσματικότητα συμβάλει στους στόχους της κοινωνικής δικαιοσύνης και της οικονομικής ανάπτυξης.

Το νέο φορολογικό σύστημα πρέπει να είναι δίκαιο, απλό, σταθερό, αποτελεσματικό, αξιόπιστο και διάφανο. Τα δομικά αυτά χαρακτηριστικά σε συνδυασμό με το την ανάπτυξη φορολογικής συνείδησης στους φορολογούμενους πολίτες μπορούν να οδηγήσουν σε ένα σύγχρονο φορολογικό σύστημα, το οποίο να αποτελεί βασικό πυλώνα της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας μας. Η φοροδιαφυγή που διαπιστώνεται στις επιχειρήσεις και το έλλειμμα φορολογικής συνείδησης σε σημαντικό βαθμό προσδιορίζονται από την αναξιοπιστία, το έλλειμμα φερεγγυότητας και διαφάνειας του πολιτικού συστήματος και την έλλειψη εμπιστοσύνης στη διαχείριση του δημόσιου χρήματος. Φαινόμενα σπατάλης, διαφθοράς, αδιαφανούς διαχείρισης, ευνοϊκής μεταχείρισης κοινωνικών ομάδων υπονομεύουν την εμπιστοσύνη των πολιτών στο φορολογικό σύστημα και καθιστούν τη φοροδιαφυγή κυρίαρχη κουλτούρα. (http://s.enet.gr/resources/article-files/gsee_forologiko-2.pdf)

3 ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ

3.1 ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΦΟΡΩΝ

3.1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ

Το κράτος είναι υπεύθυνο για την παραγωγή δημόσιων αγαθών προς τον κάθε πολίτη με στόχο την ικανοποίηση των αναγκών του. Για την παραγωγή χρησιμοποιεί πόρους οι οποίοι προκύπτουν από τον ιδιωτικό τομέα. Κατ' επέκταση, ο δημόσιος τομέας καταβάλλει τα ποσά για τους παραγωγικούς παράγοντες, τα οποία αντιστοιχούν στην δημιουργία δημόσιων αγαθών όπως νοσοκομεία, σχολεία κ.α.

Τα Δημόσια αγαθά παρέχονται χωρίς χρέωση σε κάθε πολίτη του κράτους. Για την κάλυψη των κοστών (κατασκευής-δημιουργίας αγαθών), το κράτος αναγκάζεται να ασκεί μέσα με τα οποία επιβαρύνουν οικονομικά τους φορείς του ιδιωτικού τομέα. Η διαδικασία αυτή γίνεται μέσω των φόρων. Συνεπώς, το δημόσιο φορολογεί μειώνοντας την αγοραστική δύναμη των ιδιωτών για την δημιουργία και παραγωγή δημόσιων αγαθών.

Επιπλέον, επειδή το κράτος είναι ένα κράτος δικαίου προσπαθεί να κατανέμει μεταξύ των πολιτών δίκαια το κόστος (δηλαδή την επιβάρυνση των φόρων). Από την άλλη πλευρά του φορολογούμενου πολίτη, ο φόρος είναι μία επιβλητική μονομερή χρηματική παροχή. Ο φορολογούμενος την καταβάλλει όχι σαν αντάλλαγμα και ως αντίτιμο για τις υπηρεσίες και τα αγαθά που προσφέρει το κράτος αλλά ως μια υλική θυσία.

3.1.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ

Τα σημαντικά χαρακτηριστικά του φόρου είναι τα εξής (Γεωργακόπουλος, 2005):

- Μονομερής παροχή από τον πολίτη στο Δημόσιο. Ο φόρος ανήκει στις μονομερείς χρηματικές παροχές για το δημόσιο τομέα, χωρίς να υφίσταται αντάλλαγμα από την πλευρά του κράτους.
- Αναγκαστική παροχή εκ μέρους του πολίτη προς το Δημόσιο τομέα. Ο φόρος δεν θεωρείται ποινή αλλά ούτε είναι εθελοντική παροχή. Όλες οι φορολογικές

υποχρεώσεις τεκμηριώνονται με σχετικούς νόμους του κράτους. Άρα, το κράτος έχει το δικαίωμα να επιβάλει και να ορίζει τους προβλεπόμενους φόρους.

- Έλλειψη ειδικού ανταλλάγματος. Δεν δίνεται από την πολιτεία κάποιο συγκεκριμένο αντάλλαγμα έναντι της καταβολής του φόρου. Σημαντική αναφορά είναι η διαφορά του φόρου με το τέλος. Το τέλος θεωρείται αντάλλαγμα λόγω των υπηρεσιών που παρέχονται από το κράτος προς τους πολίτες.
- Ικανοποίηση σκοπών του κράτους. Οι πολίτες δεν μπορούν να λαμβάνουν τα δημόσια αγαθά από το μηχανισμό της αγοράς παρά μόνο από το κράτος. Έτσι, το κράτος εισπράττει φόρους για την παροχή αυτών των αγαθών. Ο φόρος δεν έχει στόχο την ικανοποίηση ενός σκοπού του κράτους αλλά το σύνολο των σκοπών του. (Γεωργακόπουλος, 2005)

3.1.3 ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ

Μία από τις λειτουργίες του φόρου είναι η ταμειευτική. Ο φόρος είναι ο βασικός πόρος χρηματοδότησης γι αυτό το δημόσιο έχει ως στόχο την εξασφάλιση της επάρκειας των εσόδων από τους φόρους για την κάλυψη των δαπανών του.

Ο φόρος έχει σκοπό την ανακατάταξη των παραγωγικών πόρων των οικονομιών μεταξύ των τομέων (Δημόσιο και Ιδιωτικό). Λεπτομερέστερα, αναιρεί τους παραγωγικούς πόρους από τον ιδιωτικό δίνοντας τους στον δημόσιο για την δημιουργία των αγαθών και την ολοκληρωμένη ικανοποίηση των αναγκών των πολιτών.

Επιπλέον, άλλη μία λειτουργία είναι η οικονομική. Ο φόρος μπορεί να θεωρηθεί και ένα εργαλείο οικονομικής πολιτικής όπου η χρήση τους αφορά την επιρροή της οικονομικής δραστηριότητας. Το δημόσιο οφείλει να κατανέμει ορθολογικά, και αξιοκρατικά τις φορολογικές επιβαρύνσεις με στόχο την οικονομική ανάπτυξη. Επίσης, θέτει όρους στα εισαγόμενα προϊόντα και δημιουργεί έναν προστατευτικό φλοιό για τα ελληνικά προϊόντα δηλαδή την ελληνική βιομηχανία. Επιπλέον, θεσπίζει τα φορολογικά μέτρα που και αυτά έχουν στόχο την ανάπτυξη και στήριξη των υποβαθμισμένων περιοχών της περιφέρειας.

Τέλος, ο φόρος έχει και την κοινωνική λειτουργία. Στην συγκεκριμένη, ο φόρος στοχεύει στην υλοποίηση των κοινωνικών σκοπών, με βασικό την μείωση της οικονομικής ανισότητας των πολιτών. Τα μέτρα που λαμβάνει για την επίτευξη αυτών των σκοπών είναι:

- *Επιβάλλει φόρο με προοδευτικό συντελεστή στην περιουσία των ιδιωτικών οικονομιών.*

- *Απαλλάσσει ή επιβαρύνει με χαμηλό συντελεστή τα είδη πρώτης ανάγκης και επιβαρύνει με υψηλό συντελεστή τα είδη πολυτελείας.*
- *Απαλλάσσει πολλές φορές τις μικρότερες επιχειρήσεις από τον Φ.Π.Α, έτσι ώστε να γίνεται παραγωγή σε αυτές με χαμηλότερο κόστος.*
- *Ορίζει προοδευτικό συντελεστή για τον φόρο εισοδήματος έτσι ώστε το μέγεθος του καταβαλλόμενου φόρου να είναι μεγαλύτερο για τις ιδιωτικές οικονομίες με μεγαλύτερο εισόδημα σε σχέση με τις οικονομίες που έχουν μικρότερο εισόδημα.»*

3.1.4 Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΒΑΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΒΑΡΟΣ

Φορολογική βάση ονομάζουμε το μέγεθος με το οποίο θα υπολογίσουμε το ποσό του φόρου που πρέπει να καταβάλλει ο φορολογούμενος. Για φορολογική βάση έχει την δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί κάποια ιδιότητα των φορολογούμενων, είτε οικονομική είτε μη οικονομική.

Στις μέρες μας, ως φορολογική βάση χρησιμοποιούμε οποιοδήποτε οικονομικό στοιχείο επιλέξουμε ενός πολίτη. Για παράδειγμα, μπορεί να είναι η οικονομική κατάσταση με βάση το εισόδημα, τα περιουσιακά στοιχεία και πιο ειδικά η καταναλωτική δαπάνη. Μεγάλο ποσοστό των οικονομολόγων θεωρεί ότι σαν πρωταρχική βάση θα πρέπει να είναι το εισόδημα διότι είναι ο βασικότερος δείκτης οικονομικής ευρωστίας από τον οποίο ελέγχεται το κατά πόσο μπορεί ο φορολογούμενος να συμβάλει στην χρηματοδότηση της παραγωγής δημόσιων αγαθών και των γενικότερων δημόσιων δαπανών. Παρόλα αυτά δεν θα πρέπει να θεωρείται από μόνο του το εισόδημα ως δίκαιη φορολογική βάση αλλά να υπολογίζονται τα περιουσιακά στοιχεία στο σύνολο τους.

Σύμφωνα με τον Γεωργακόπουλο (2005) εάν για παράδειγμα είναι δυο υπάλληλοι (ο α και ο β) από τους οποίους ο α έχει πολύ μικρότερη περιουσία από τον β και ταυτόχρονα έχουν το ίδιο εισόδημα δεν θα είναι δίκαια η ίδια φορολογική επιβάρυνση. Είναι κατανοητό ότι ο β μπορεί να συμβάλει στην υποστήριξη των δημόσιων δαπανών πιο άνετα από τον α, κατ'επέκταση να επιβαρυνθεί περισσότερο φορολογικά.

Συμπληρωματικά θα πρέπει να ειπωθεί πως η καταναλωτική δαπάνη συμπεριλαμβάνεται ως φορολογική βάση η οποία δείχνει τις απολαβές του πολίτη από την κοινωνία, εν αντιθέσει το εισόδημα το οποίο συνεισφέρει. Ως φορολογική βάση, τα βασικά οικονομικά χαρακτηριστικά που χρησιμοποιούνται είναι τα περιουσιακά στοιχεία, το εισόδημα και η καταναλωτική δαπάνη.

Με τον όρο φορολογικό βάρος θεωρείται η οικονομική επιβάρυνση, η οποία προκύπτει από τους φόρους στους ιδιωτικού φορείς.

3.1.5 Ο ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ

Φορολογικό συντελεστή εννοούμε τον φόρο που αντιστοιχεί σε κάθε μία μονάδα φορολογικής βάσης. Χωρίζεται σε δύο συντελεστές των μέσο και τον οριακό.

«Ο Μέσος φορολογικός συντελεστής είναι ο λόγος του συνόλου της καταβολής του ποσού φόρου από μια φορολογούμενη μονάδα προς τη συνολική αξία της φορολογικής βάσης»

«Ο Οριακός φορολογικός συντελεστής είναι ο προστιθέμενος φόρος που υποχρεούται να καταβληθεί για κάθε νέα μονάδα αύξησης της φορολογικής βάσης.»

Στην περίπτωση της αναλογικής φορολογίας οι δύο αυτοί συντελεστές είναι ίσοι εν αντιθέσει στην προοδευτική φορολογία ο μέσος φορολογικός συντελεστής είναι μικρότερος από τον οριακό.

<i>Προϊόν</i>	<i>Τιμή</i>	<i>Φορολογική επιβάρυνση</i>	<i>% Επιβάρυνση /προϊόν</i>
Προϊόν-A	10	2	20%
Προϊόν-B	10	2	10%

Πίνακας 1: Πηγή Γεωργακόπουλος, 2009

Εν κατακλείδι, παρατηρείται η μη ξεκάθαρη συμπεριφορά του φορολογικού συντελεστή ανά μονάδα προϊόντος διότι ασκεί μεγαλύτερη επιβάρυνση στο κρασί με την μικρότερη τιμή και πολύ πιθανό και ποιότητα, που μπορεί να απευθύνεται σε χαμηλά οικονομικά στρώματα. Ενώ από την άλλη πλευρά το πανάκριβο κρασί επιβαρύνεται λιγότερο.

Στην πραγματικότητα, οι πιο πολύ φόροι είναι εφοδιασμένοι με συντελεστές κατά αξία και μόνο συγκεκριμένοι ειδικευμένοι φόροι επιβάλλοντα με συντελεστές ανά μονάδα προϊόντος.

3.1.6 ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗΣ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ

1^ο Κριτήριο - Φορολογική βάση (Φλώρος, 2005) :

Φόροι σταθερού ποσού κατά φορολογούμενο. Με τέτοιου είδους φόρους όλοι οι πολίτες επιβαρύνονται με τον ίδιο ακριβώς φόρο, χωρίς υπάρχει εξάρτηση από το εισόδημα, το μέγεθος της περιουσίας ή τις καταναλωτικές συνήθειες.

Ο κάθε φορολογούμενος είναι υπόχρεος στην πληρωμή του ορισμένου ποσού του φόρου το οποίο ισούται με το λόγο των απαιτούμενων φορολογικών εσόδων προς τον αριθμό των φορολογουμένων. Ονομαζόμενος και κεφαλικός φόρος.

Ο κεφαλικός φόρος δεν ασκεί επιρροή στις επιλογές των φορολογούμενων ανάμεσα στην κατανάλωση των αγαθών και της αποταμίευσης, για το λόγο ότι είναι ουδέτερος και έχει ως αποτέλεσμα οι φορολογούμενοι να πληρώνουν όλοι την ίδια φορολογική επιβάρυνση. Ο κεφαλικός φόρος έχει καταργηθεί. Παρόλα αυτά θεωρείται ως το καταλληλότερο μέτρο αναφοράς προς το οποίο γίνεται σύγκριση μεταξύ των υπόλοιπων φόρων για να προσδιοριστούν οι αποκλίσεις τους από ένα γεγονός πραγμάτων που αριστοποιεί την κατανομή των παραγωγικών μέσων.

I. Φόροι εισοδήματος

Η φορολογική βάση όπως προαναφέρθηκε είναι τα έσοδα που αποκομίζουν οι ιδιωτικοί φορείς από πηγές όπως ακίνητα, πωλήσεις, εργασία, κεφάλαια, μετοχές κ.α. σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, όπου συνήθως είναι εντός ενός έτους. Ανάλογα την νομική υπόσταση των φόρων χωρίζονται σε:

Φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων. Στη περίπτωση αυτή η φορολογική βάση συμπίπτει με το εισόδημα ενός έτους των φυσικών προσώπων εφόσον έχει πραγματοποιηθεί η αφαίρεση των εξόδων του έτους και τον υπολογισμό των απαλλαγών και εξαιρέσεων (ενοίκια, πολύτεκνοι).

Φόρος εισοδήματος νομικών προσώπων. Στην περίπτωση αυτή η φορολογική βάση είναι τα συνολικά καθαρά κέρδη των ανώνυμων εταιρειών.

II. Φόροι δαπάνης

Προσωπικός φόρος επί της δαπάνης. Ο φόρος δρα επί του συνόλου της δαπάνης την οποία πραγματοποιεί το φυσικό πρόσωπο. Σήμερα, ο συγκεκριμένος φόρος δεν εφαρμόζεται για το λόγο των προβλημάτων που προκύπτουν όπως ο ακριβής υπολογισμός των δαπανών.

Φόροι επί των προϊόντων. Η επιβολή των φόρων γίνεται ανά μονάδα η κατ αξία παραγόμενων η εισαγόμενων προϊόντων με αποτέλεσμα την επιβάρυνση τους στο σύνολο η μερικώς στους καταναλωτές.

Γενικοί φόροι δαπάνης: Παραδείγματα αυτών των φόρων είναι τα τέλη κυκλοφορίας, τέλη χαρτοσήμου, φόρος κατανάλωσης.

Ειδικοί φόροι δαπάνης: Η επιβολή των φόρων γίνεται επί της παραγωγής ή πώλησης συγκεκριμένων αγαθών, κατ' αξία ή κατά μονάδα προϊόντος και διακρίνεται στις εξής κατηγορίες:

- ✓ Κανονιστικοί φόροι. Οι φόροι αυτοί επιβάλλονται στα αγαθά όπου η κατανάλωση τους επιβαρύνει την κοινωνία. Ο λόγος είναι γιατί τα αγαθά αυτά είναι επιβλαβή για τους ανθρώπους και εκτός της σωματικής φθοράς, προκαλούν πτώση της αποδοτικότητας και της παραγωγικότητας τους, με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι δαπάνες της κοινωνικής πρόνοιας. Το ποσό της φορολογικής επιβάρυνσης υπολογίζεται ανά μονάδα προϊόντος για να είναι πιο εύκολος ο προσδιορισμός του οφειλόμενου ποσού φόρου. Επίσης, η επιβολή των κανονιστικών φόρων αφορά αγαθά όπου η παραγωγή τους ή η λειτουργία τους επιβαρύνει το εξωτερικό περιβάλλον (ατμοσφαιρικοί ρύποι).
- ✓ Ανταποδοτικοί φόροι. Η επιβολή των φόρων πραγματοποιείται με βάση την αρχή του ανταλλάγματος και αντισταθμίζονται από την παροχή (ειδική- άμεση) του δημοσίου προς τους πολίτες. Τέτοιοι φόροι είναι συνήθως των καυσίμων και των διοδίων. Εκτός της μη απόκλισης από την σωστή κατανομή των παραγωγικών μέσω και ορθή και δίκαια κατανομή του εισοδήματος, παίζουν σημαντικό ρόλο στην πραγματοποίηση των δημοσιονομικών στόχων.
- ✓ Φόροι πολυτελείας. Οι φόροι επιβάλλονται σε αγαθά στα οποία έχουν πρόσβαση ανώτερες εισοδηματικές τάξεις λόγω των ακριβών τιμών τους όπως ακριβά, πολυτελή αυτοκίνητα και δεν ανήκουν σε πρώτης ανάγκης αγαθά.
- ✓ Φόροι ταμειευτικοί. Ο στόχος αυτών των φόρων είναι να αποφέρουν έσοδα χωρίς δικαιολόγηση. Επιβάλλονται σε διάφορα αγαθά κατανάλωσης όπου η ελαστικότητα ζήτησης σε σχέση με την τιμή είναι ελάχιστη, για παράδειγμα ο φόρος κατανάλωσης σοκολάτας.

III. Φόροι περιουσίας.

Οι φόροι αυτοί επιβάλλονται στη φορολογούμενη μονάδα με σχέση την αξία η τον όγκο των περιουσιακών στοιχείων που έχει στην κατοχή του ο φορολογούμενος. Οι φόροι αυτοί διακρίνονται σε:

Φόροι κατοχής περιουσίας. Ο φόρος επιβάλλεται όταν ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο εφόσον έχει κάποια περιουσιακά στοιχεία, του δημιουργείται η ανάγκη να μεταβιβάσει ένα κομμάτι από αυτήν. Οι φόροι διακρίνονται ανάλογα εάν επιβάλλονται σε φυσικά η νομικά πρόσωπα και εάν εμπίπτουν ή όχι τα χρέη και τα υπόλοιπα κομμάτια της παρουσίας, σε:

Φόρος καθαρής περιουσίας. Ο φόρος αφορά την καθαρή περιουσία του φυσικού προσώπου. Ένας τέτοιος φόρος είναι ο φόρος ακίνητης παρουσίας (ΦΑΠ ή ΕΤΑΚ) όπου βασιζεται στην αξία ή τον όγκο της ακίνητης περιουσίας των φορολογουμένων.

Ονομαστικός φόρος περιουσίας. Η επιβολή αυτού του νόμου πραγματοποιείται επί της αξίας όλων των φορολογουμένων, νομικών και φυσικών προσώπων, χωρίς να υπάρχουν εξαιρέσεις και να αφαιρούνται οι υποχρεώσεις των. Ο ονομαστικός φόρος περιουσίας είναι απρόσωπος γιατί επιβάλλεται επί παντός περιουσιακού στοιχείου.

Φόροι μεταβίβασης περιουσίας με ετεροβαρείς δικαιοπραξίες. Όταν μεταβιβάζει ένας πολίτης σε έναν άλλο χωρίς αντάλλαγμα τότε αυξάνει η περιουσίας του δεύτερου φορολογούμενου. Για παράδειγμα τέτοιων φόρων είναι οι φόροι δωρεών, κληρονομιάς και γονικών παροχών.

Φόροι που επιβάλλονται κατά τη μεταβίβαση περιουσίας. Οι φόροι που επιβαρύνουν τις μεταβιβάσεις των περιουσιακών στοιχείων όπως τις μεταβιβάσεις ακινήτων ή είναι φόροι που αφορούν τις χρηματιστηριακές συναλλαγές.

2^ο Κριτήριο: Φορέας επιβολής – Είσπραξης φόρου (Φλώρος, 2005)

Κατηγοριοποιείται με βάση τον δημόσιο φορέα που είναι υπεύθυνος για την είσπραξη του φόρου σε:

- ✓ Φόρους κεντρικής Διοίκησης.
- ✓ Φόρους οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης.
- ✓ Φόρους υπέρ Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης

3^ο Κριτήριο: Φόροι επί προσώπων, Συναλλαγών

Προσωπικοί φόροι. Ο φορολογικός φορέας έρχεται σε επαφή με τον φορολογούμενο λόγω της γνώσης που έχει για όλα τα προσωπικά στοιχεία του φορολογούμενου (εισόδημα, οικονομική κατάσταση, χρέη). Τέτοιοι φόροι είναι ο φόρος εισοδήματος και κληρονομιάς.

Απρόσωποι φόροι. Η επιβολή των φόρων απευθύνεται σε συναλλαγές και όχι σε πρόσωπα. Κατ' επέκταση οι απρόσωποι φόροι δεν υπολογίζουν τις προσωπικές συνήθειες των πολιτών. (Φλώρος, 2005)

4^ο Κριτήριο: Η πρόθεση του φορολογικού νομοθέτη για το πρόσωπο που θέλει να επιβαρύνει

Υπάρχει ο διαχωρισμός των φόρων σε άμεσους και έμμεσους. Η διάκριση τους υφίσταται από καιρό. Το πρόβλημα δημιουργείται στην υπόθεση ότι θεωρείται κριτήριο της διάκρισης η δυνατότητα ή μη του φορολογούμενου να μεταθέσει σε άλλους πολίτες όπου κάνει συναλλαγές, τη φορολογική επιβάρυνση που του έχει επιβληθεί. Έτσι, βάσει του κριτηρίου αυτού χωρίζουμε τους φόρους σε άμεσους και έμμεσους. Με τους άμεσους, ο φορολογούμενος δεν έχει την δυνατότητα μετάθεσης τους. Τέτοιοι φόροι είναι του εισοδήματος φυσικών προσώπων που παρακρατούνται επί των αποδοχών του. Εν αντιθέσει, οι έμμεσοι φόροι θεωρούνται οι φόροι στους οποίους ο φορολογούμενος έχει δικαίωμα μετάθεσης μέρος ή ολόκληρο το ποσό του φόρου σε άλλους ιδιώτες που πραγματοποιεί συναλλαγές. Για παράδειγμα, οι επιχειρήσεις προϊόντων μπορούν να αυξήσουν τις τιμές των προϊόντων με αποτέλεσμα να μεταβιβάσουν τον φόρο και ο καταναλωτής να επιβαρύνεται με αυτόν. Σύμφωνα με τον Φλώρο (2005) για τον χαρακτηρισμό ενός φόρου σε άμεσο ή έμμεσο δεν είναι το παραπάνω κριτήριο γιατί υπό συγκεκριμένες συνθήκες μπορεί να γίνεται μεταβίβαση των θεωρητικά άμεσων φόρων και να μην μπορεί να πραγματοποιηθεί των έμμεσων. Γι αυτό θεωρούνται άμεσοι φόροι αυτοί που επιβάλλονται από την φορολογούσα αρχή όταν:

Επί στοιχείων που καθορίζουν άμεσα την φοροδοτική ικανότητα του φορολογούμενου. Δηλαδή το κατά πόσο μπορεί ο φορολογούμενος να ανταπεξέλθει οικονομικά στη πληρωμή των φόρων στο δημόσιο. Για παράδειγμα το νομικό ή φυσικό πρόσωπο που καλείται από τον νόμο να καταβάλει το φόρο, πραγματοποιείται μείωση του εισοδήματος του.

Αντίθετα με τους έμμεσους φόρους που επιβάλλονται από την φορολογούσα αρχή, παρέχονται ενδείξεις μόνο της φοροδοτικής ικανότητας του φορολογούμενου, όπως με το φόρο κατανάλωσης, και με στόχο να επιβαρυνθούν τα πρόσωπα που συναλλάσσεται ο κατά το νόμο φορολογούμενος για την εκπλήρωση της φορολογικής επιβάρυνσης στο δημόσιο.

Οι επιχειρήσεις πωλήσεων προϊόντων κατά τον νόμο είναι υποχρεωμένες να καταβάλλουν στο δημόσιο τον ειδικό φόρο κατανάλωσης, χωρίς να λαμβάνει χώρα σε αυτές κάποια μείωση κερδών γιατί εισπράττουν τον φόρο από τους αγοραστές αλλάζοντας προς τα πάνω τις τιμές των προϊόντων τους.

5^ο Κριτήριο: Χαρακτήρας Φορολογικού Συντελεστή.

Ως φορολογικός συντελεστής ορίζεται ο λόγος της φορολογικής επιβάρυνσης προς τη φορολογική βάση και διακρίνεται σε μέσο και οριακό. Στην περίπτωση που ο λόγος αυτός κάνει αναφορά σε διαφορετικά επίπεδα, τότε προκύπτει ο μέσος φορολογικός συντελεστής. Ενώ όταν ο εν λόγω συντελεστής έχει ως κεντρικό άξονα τις μεταβολές που

επέρχονται στις συνιστώσες και τις μεταβλητές της φορολογίας, ονομάζεται Οριακός φορολογικός συντελεστής. (Γεωργακόπουλος, 2005).

Βάσει της συμπεριφοράς του μέσου φορολογικού συντελεστή, οι φόροι διακρίνονται σε τρία είδη. Στους αναλογικούς, προοδευτικούς και στους αντιστρόφως προοδευτικούς. Όσον αφορά τους αναλογικούς φόρους είναι εκείνοι που επιβαρύνουν την φορολογική μονάδα με τον ίδιο μέσο φορολογικό συντελεστή, χωρίς να παίζει ρόλο το μέγεθος της φορολογικής βάσης.

Σύμφωνα με τον Γεωργακόπουλο (2005), όταν υπάρχει αναλογική φορολογία τότε ο μέσος φορολογικός συντελεστής παραμένει σταθερός καθώς μεταβάλλεται η φορολογική βάση. Με τον τρόπο αυτό απαιτείται δίκαιο ποσοστό από το εισόδημα ανεξαρτήτως μεγέθους φορολογικής βάσης. Μάλιστα, στην εν λόγω περίπτωση ο οριακός φορολογικός συντελεστής εξισώνεται με το μέσο.

Συνεπώς, με την αύξηση της φορολογικής βάσης, ο μέσος φορολογικός συντελεστής αυξάνει την προοδευτικότητα και ανάλογα με την τον ρυθμό της προοδευτικότητας παίρνει και την ονομασία της. Γι' αυτό και Προοδευτικός φόρος ονομάζεται εκείνος του οποίου ο μέσος φορολογικός συντελεστής αυξάνει καθώς αυξάνεται η φορολογική βάση. Έτσι η φορολογούσα αρχή αφαιρεί με το φόρο μεγαλύτερο ποσοστό της φορολογικής βάσης από τα άτομα που κατέχουν μεγαλύτερη βάση (εισόδημα, περιουσία και δαπάνη) και μικρότερο ποσοστό από τα άτομα που έχουν μικρότερη βάση.

Όταν ο μέσος φορολογικός συντελεστής αυξάνει το ρυθμό της προοδευτικότητας:	Ονομασία:
Σταθερά	Σταθερή
Αυξητικά	Αύξουσα
Φθίνοντα	Φθίνουσα

Πίνακας 2

Στην διαδικασία φορολόγησης με προοδευτικού φόρους η φορολογική βάση χωρίζεται σε κλιμάκια. Κάθε από αυτά φορολογείται με πολύ υψηλό συντελεστή από ότι το αμέσως προηγούμενο. Οι συντελεστές είναι οι οριακοί που δείχνουν το ποσοστό του επιπλέον εισοδήματος που υπέστη φορολογική επιβάρυνση.

Τέλος, αναφορικά με τους Αντίστροφα Προοδευτικούς Φόρους. είναι οι φόροι που έχουν το χαρακτηριστικό ότι ελαττώνουν το μέσο φορολογικό συντελεστή καθώς αυξάνει η φορολογική βάση, κατ' επέκταση αυξάνεται και ο σχετικός φόρος. Επιπλέον, αυτό

σημαίνει ότι ο φορολογικός συντελεστής είναι μεγαλύτερος από τον οριακό. Τέτοιοι φόροι επιλέγονται σπάνια. Ωστόσο, ορισμένοι φόροι μολονότι είναι αναλογικοί ως προς την φορολογική βάση, στα επί μέρους κλιμάκια δεν είναι. Ο φόρος για κάθε κλιμάκιο είναι αναλογικός αφού για όλο το φάσμα των εισοδημάτων που ανήκουν σε κάποιο από τα κλιμάκια, υπάρχει ενιαίο ποσοστό φορολογίας (Γεωργακόπουλος, 2005).

3.1.7 ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΩΝ ΦΟΡΩΝ

Προκειμένου να εξασφαλίζεται δικαιότερη κατανομή των εισοδημάτων απαιτείται ο φόρος που επιβάλλεται να ελέγχει τις ανισότητες μεταξύ των εισοδημάτων και να ορίζει την πιο υψηλή φορολογική επιβάρυνση στα υψηλότερα εισοδήματα ενώ παράλληλα, θα πρέπει να μετράει και τις προσωπικές συνθήκες των φορολογούμενων. Οι φόροι που πληρούν αυτές τις δύο προϋποθέσεις είναι οι άμεσοι ενώ οι υπόλοιποι έμμεσοι.

Επομένως, οι άμεσοι φόροι και εφόσον οι φορολογικές αρχές έχουν τις κατάλληλες υπηρεσίες και την οργάνωση και τα μέσα για την είσπραξη του φόρου εισοδήματος από τους πολίτες τότε αποτελούν ένα πιο αποτελεσματικό μέσο αναδιανομής του εισοδήματος. Έτσι εξασφαλίζεται και ένα κοινωνικά δικαιότερο φορολογικό σύστημα. (Φλώρος, 2011)

Θα πρέπει να τονιστεί ότι η επιβολή των άμεσων φόρων γίνεται απευθείας στο εισόδημα και στα περιουσιακά στοιχεία τα οποία προσδίδουν σε μεγάλο ποσοστό την φοροδοτική ικανότητα των πολιτών. Επιπλέον, εφαρμόζονται προοδευτικοί συντελεστές με πιο μεγάλους φόρους στα υψηλότερα εισοδήματα. Με την επιβολή των άμεσων φόρων υπάρχει δυνατότητα να λαμβάνονται υπόψη τα οικογενειακά βάρη των φορολογούμενων και οι υπόλοιπες ειδικές συνθήκες.

Η επίτευξη ενός αυξανόμενου ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης έχει την ανάγκη την ύπαρξη των αποταμιευτικών πόρων πολλών με σκοπό να μεριμνήσουν οικονομικά τον όγκο των επενδύσεων που επιβάλλονται για την ανοδική πορεία της οικονομίας και για μια γενικότερη ανάπτυξη.

Τέλος, δημιουργείται πρόβλημα από τους άμεσους φόρους που αφορούν τις αποταμιεύσεις και αποτελούν ένα εμπόδιο για τις επενδύσεις, εν αντιθέσει με τους έμμεσους, που λειτουργούν ευνοϊκά για τις αποταμιεύσεις και έχουν ελάχιστη αρνητική επίδραση στις επενδύσεις.

Οι έμμεσοι φόροι υπερτερούν έναντι των άμεσων για τα εξής (Φλώρος, 2011):

- ✓ Οι έμμεσοι φόροι ασκούν επιρροή στην αποδοτικότητα των επενδύσεων κατά έμμεσο τρόπο. Το πραγματοποιούν μέσω μεταβολών της ζήτησης, ενώ οι άμεσοι το κάνουν άμεσα και αρνητικά για την αποδοτικότητα των επενδύσεων. Οι έμμεσοι ενισχύουν

την αποταμίευση λόγω της φορολογικής επιβάρυνσης στις δαπάνες των μεγάλων εισοδημάτων.

- ✓ Οι έμμεσοι φόροι ανεβάζουν τις τιμές των προϊόντων που επιβάλλονται και ελαττώνουν το πραγματικό εισόδημα αλλά και την αγοραστική δύναμη των πολιτών. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την μείωση της κατανάλωσης και της ζήτησης. Ένα μεγάλο μειονέκτημα αυτών των φόρων είναι η αύξηση του πληθωρισμού. Η δημιουργία οφείλεται στην αύξηση των έμμεσων φόρων και εξαιτίας αυτού δημιουργείται αύξηση των τιμών και των μισθών κατ' επέκταση και η αύξηση του προβλήματος του πληθωρισμού.

Σε αντίθεση, εάν πραγματοποιείται αύξηση των άμεσων φόρων δεν παρατηρείται αύξηση των τιμών, ούτε μείωση της αγοραστικής δύναμης. Αυτό που θα γίνει είναι να επηρεαστούν λίγο τα μεσαία και υψηλά εισοδήματα.

Οι έμμεσοι φόροι είναι πιο αποτελεσματικοί ως προς την ταμειυτική λειτουργία τους. Ως ταμειυτική λειτουργία νοείται η βεβαίωση και είσπραξη των φόρων με σύγκριση τα έσοδα που αποφέρουν, δηλαδή γενικότερα το κόστος διαχείρισης.

Τα πλεονεκτήματα των έμμεσων φόρων ως προς την ταμειυτική αποτελεσματικότητα είναι τα παρακάτω (Φλώρος, 2011):

- ✓ Ο αριθμός των υπόχρεων για την καταβολή του έμμεσου φόρου είναι μικρότερος από τον αριθμό των υπόχρεων για την πληρωμή του άμεσου.
- ✓ Κατά τη διάρκεια του υπολογισμού των έμμεσων φόρων η φορολογούσα αρχή δεν χρειάζεται να ερευνήσει και να πάρει υπόψη της τις προσωπικές συνήθειες των φορολογουμένων.
- ✓ Συγκριτικά, τα προβλήματα προσδιορισμού και εξόδων διαπίστωσης της φορολογικής βάσης είναι πολύ μικρά απ' ότι στους άμεσους φόρους.

Συμπέρασμα της ανωτέρω ταμειυτικής αποτελεσματικότητας είναι η όσο το δυνατόν ταχύτερη είσπραξη των φορολογικών επιβαρύνσεων (εσόδων) από έμμεσους φόρους παρά από άμεσους. Η καταβολή των έμμεσων φόρων γίνεται ευκολότερα και αποφεύγονται οι δυσκολίες των άμεσων. Τέλος, έχουν πιο μεγάλη ελαστικότητα στις μεταβολές των οικονομικών δραστηριοτήτων.

3.1.8 ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

Εάν υπήρχε ένας ενιαίος φόρος, τότε η φορολογική νομοθεσία θα ήταν απλούστερη, τα κόστη των βεβαιώσεων και των εισπράξεων ενός φόρου θα ήταν μικρότερα κ.α. Όμως πίσω από αυτό θα ήταν ένας φόρος με πολύ μεγάλο συντελεστή που θα είχε ως αποτέλεσμα την δυσκολία της ανάληψής του, γεγονός που θα θεωρούνταν επαχθής.

Έτσι λοιπόν, παρατηρείται πως και άλλα κράτη κάνουν εφαρμογή ενός συστήματος με πολλαπλή φορολογία. Για την εφαρμογή τέτοιου συστήματος θα πρέπει να έχει γίνει μια ορθή επιλογή των φόρων ώστε να μην αποτελούν αρμονικά ένα σύνολο αλλά και η ρευστότητα να καλύπτεται μέσω της αξιοποίησης των φόρων και όλων των στοιχείων φοροδοτικής ικανότητας ώστε να επιτυγχάνονται οι στόχοι της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

3.1.9 ΠΟΛΛΑΠΛΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΥΠΟ ΣΤΕΝΗ ΕΝΝΟΙΑ

Η πολλαπλή φορολογία υπό στενή έννοια νοείται η συνεχιζόμενη επανάληψη της φορολόγησης ενός αντικειμένου, για παράδειγμα Κράτος, Δήμος. Στην περίπτωση της εσωτερικής πολλαπλής φορολογίας πραγματοποιείται όταν στο αντικείμενο επιβάλλεται φορολογική επιβάρυνση από την ίδια φορολογική αρχή σε διαφορετικούς φορολογούμενους, για παράδειγμα ανώνυμη εταιρία. Το ίδιο φορολογικό αντικείμενο φορολογείται συνεχώς για τον ίδιο φορολογούμενο από την ίδια φορολογική αρχή, ενώ εμφανίζονται ανισότητες λόγω του ότι άτομα συγκεκριμένου εισοδήματος φορολογούνται περισσότερο από άλλα άτομα του ίδιου εισοδήματος η περιουσιακών στοιχείων.

3.2 ΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΜΙΑΣ ΧΩΡΑΣ

Γεγονός αποτελεί ότι σε κάθε χώρα το φορολογικό σύστημα διαμορφώνεται με βάση τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν, το ευρύτερο εξωτερικής επιρροής πλαίσιο, καθώς και με κριτήριο την κείμενη νομοθεσία. Άλλωστε, σε επίπεδο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό ο δημόσιος τομέας προσδιορίζει τις ανάγκες και τις απαιτήσεις που επιφέρει η εφαρμογή της δημοσιονομικής πολιτικής, επιβάλλοντας εκείνα τα μέτρα φορολογικής πολιτικής που εξυπηρετούν καλύτερα τους κυβερνητικούς κάθε φορά στόχους.

Μολονότι μάλιστα οι δημόσιες δαπάνες είναι άμεσα συνδεδεμένες με την φορολογική ικανότητα ενός συστήματος, η ίδια η ανάπτυξη, η επενδυτική δυναμική και η εν γένει στήριξη της οικονομίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και από την πολιτική φόρων που ακολουθείται. Η επιλογή της καταλληλότερης μορφής φορολόγησης είναι ένα ζήτημα εξέχουσας σημασίας για μια κυβέρνηση, καθώς με την απόφασή της για υψηλή ή χαμηλότερη επιβολή φόρων, ουσιαστικά προσδιορίζει και την εισπρακτική και αποτελεσματική εφαρμογή των μέτρων που συμφωνούν με τις δημοσιονομικές προτεραιότητες.

Βασική άλλωστε προϋπόθεση για μια οικονομία να λειτουργεί εύρυθμα, αποτελεί η εκπλήρωση των στόχων εκείνων που την θέλουν ικανοποιητική για το εσωτερικό και ελκυστική για το εξωτερικό. Ως τέτοιος παράγοντας, δηλαδή προσέλκυσης ξένων επενδυτών, η φορολογική πολιτική είναι και σημείο αναφοράς για την ανάπτυξη συνολικά μιας αγοράς, καθώς οι εισροή ξένων κεφαλαίων επιδρά θετικά στο εθνικό προϊόν.

Συνήθως, για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες οι φόροι έχουν έμμεσο χαρακτήρα, ενώ οι αναπτυγμένες διαθέτουν κυρίως άμεσο. Η φύση του φόρου, η κατηγοριοποίηση και η θέσπισή τους αποτελούν προτεραιότητα των αρμόδιων φορέων καθώς η οικονομική πολιτική και τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα έχουν θετικό περιεχόμενο μόνον εφόσον επιτυγχάνεται ένα σωστό εισπρακτικό σύστημα.

Το τελευταίο, παρουσιάζεται πιο αποτελεσματικό σε οικονομίες με πολίτες που διαθέτουν υψηλά εισοδήματα, που δεν φοροαποφεύγουν, ούτε φοροδιαφεύγουν, ενώ επιδεικνύουν συνέπεια και ευσυνειδησία κατά την απόδοση των φόρων που τους αφορούν.

Αντίθετα, στις αναπτυσσόμενες οικονομίες η κατάσταση διαφέρει καθώς ο πολίτης αδυνατεί να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις για καταβολή φόρων που χαρακτηρίζονται από την ανισοκατανομή τους σε συγκεκριμένες κατηγορίες εισοδημάτων. Αυτό συμβαίνει διότι σε ένα υπό ανάπτυξη κράτος, ο πλούτος είναι συγκεντρωμένος σε μικρό μερίδιο του πληθυσμού, το οποίο καλείται να αποδίδει και υψηλότερη φορολογία. Ως αποτέλεσμα, η επιχειρηματικότητα ατονεί γιατί η υψηλή φορολογία δεν ωθεί προς την ανάληψη δράσης, αλλά αντιθέτως κατευθύνει προς την αποφυγή κάθε είδους σχέση με κάποιο είδος φορολογίας εισοδήματος.

4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα αποτελέσματα των διαφόρων εμπειρικών μελετών δείχνουν ότι σε μακροοικονομικό επίπεδο δεν φαίνεται να υπάρχει σαφής και αδιαμφισβήτητη σχέση ανάμεσα στο επίπεδο της φορολογικής επιβάρυνσης που υπάρχει σε μια χώρα και στο επίπεδο της οικονομικής της ανάπτυξης. Εξάλλου, όπως προαναφέρθηκε, είναι δύσκολο να εξακριβωθεί εμπειρικά η αιτιώδης σχέση μεταξύ φορολογίας και οικονομικής ανάπτυξης, γιατί αν γίνει δεκτή η άποψη ότι το μέγεθος του δημόσιου τομέα αυξάνει όσο αυξάνει το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης, το υψηλό επίπεδο φορολογίας σε μια χώρα μπορεί απλώς να αντανακλά το υψηλό επίπεδο της οικονομικής της ανάπτυξης. Έχει ωστόσο αποδειχθεί εμπειρικά ότι, αν και υπάρχουν άλλοι παράγοντες, οι οποίοι είναι περισσότερο σημαντικοί, η φορολογία επηρεάζει τις άμεσες ξένες επενδύσεις και ότι ασκεί σημαντική επίδραση στην έρευνα και στην καινοτομία.

Χωρίς αμφιβολία το ελληνικό φορολογικό σύστημα χαρακτηρίζεται από χαμηλό βαθμό συμμόρφωσης των φορολογουμένων προς τις υποχρεώσεις τους, ενώ ταυτόχρονα διακρίνεται από υψηλό βαθμό αδικίας, καθώς μισθωτοί και συνταξιούχοι σηκώνουν τα μεγαλύτερα φορολογικά βάρη. Είναι σαφές πως οι αρχές της οριζόντιας και κάθετης φορολογικής δικαιοσύνης καταστρατηγούνται και το φαινόμενο αυτό εντείνεται από συχνές φορολογικές αμνηστεύσεις που μειώνουν την αξιοπιστία του συστήματος ακόμα περισσότερο. Πολλά πράγματα όμως έχουν αλλάξει σε θετική κατεύθυνση. Θέλουν όμως υπομονή για την απόδοσή τους και επιμονή στην εφαρμογή τους.

Με τον Ν. 3842/2010 και τους αμέσως επόμενους νόμους θεσπίστηκε και άρχισε να λειτουργεί ένα νέο σύστημα το οποίο καθιερώνει γενικούς κανόνες και άξονες με σκοπό να καλλιεργήσει σε παρόντα αλλά και σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα αλλαγή νοοτροπίας, φορολογική συνείδηση και να ενισχύσει την εθελοντική συμμόρφωση. Το πλαίσιο αυτό αποτελεί ένα πολυεργαλείο απλοποίησης διαδικασιών, δημιουργίας ηλεκτρονικού περιβάλλοντος με κύριο σκοπό και στόχο την εξυπηρέτηση του πολίτη και της επιχειρηματικότητας και την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής η οποία στερεί από το κράτος τους αναγκαίους πόρους, διευρύνει τη διαφθορά και δημιουργεί συνθήκες κοινωνικής αδικίας μεταξύ των πολιτών και αθέμιτου ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων.

Χωρίς αμφιβολία, το φορολογικό σύστημα θα πρέπει να είναι σταθερό, διαφανές, δίκαιο, αναπτυξιακό και να μπορεί με αποτελεσματικό τρόπο να αναδιανέμει το εισόδημα και να καθορίζει κάποιες επιλεγμένες οικονομικές ή ατομικές συμπεριφορές. Σε καθένα απ' αυτά τα βασικά χαρακτηριστικά έχουμε πάρα πολύ σημαντικές ελλείψεις, έχουμε προβλήματα που χειροτερεύουν όσο περνάει ο καιρός και ο ρυθμός χειροτέρευσης έχει δραστικά αυξηθεί τα τελευταία δυο χρόνια.

ΠΗΓΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Στασινοπούλου, Ο (1996) Ζητήματα σύγχρονης κοινωνικής πολιτικής, εκδ. Gutenberg, Αθήνα
- ❖ Μαλούτας και Οικονόμου 1988
- ❖ Στασινοπούλου, Ο (1990) Κράτος-πρόνοια : ιστορική εξέλιξη - σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις, εκδ. Gutenberg, Αθήνα
- ❖ Βαρουφάκης Γ και Ν. Θεοχαράκης (2005), Μικροοικονομικά Υποδείγματα Γενικής και Μερικής Ισορροπίας, εκδόσεις Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός
- ❖ (Δράκος, Γ. (1997) Μαθήματα Δημοσίας Οικονομικής: Αρίστη Κατανομή των Παραγωγικών Συντελεστών, 3^η εκδ. Πειραιάς: Σταμούλης
- ❖ (Δρανδάκης, Ε., Γ. Μπήτρος, Ν. Μπαλτάς (1994) Μικροοικονομική Θεωρία, τομ. Γ', Αθήνα: Ε.Μπένου
- ❖ Καραγιάννης, Α.Δ. (1989) Γενική Οικονομική Ισορροπία: Κριτική Ανάλυση του Σύγχρονου Υποδείγματος, Πειραιάς: Σταμούλης
- ❖ Γεωργακόπουλος, Θ., και Πατσουράτης, Β., Δημόσια Οικονομική, Εκδόσεις Σμπίλιας, Αθήνα 1986
- ❖ Γεωργακόπουλου Θ., και Πάσχου Γ., «Εισαγωγή στη φορολογία», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα 1988
- ❖ Μανεσιώτης, Β. 1994, “Η Φοροδιαφυγή Στην Ελλάδα”, Τα Δημόσια Οικονομικά Στην Ελλάδα, Ν. Τάτσος (επιμ.) Εκδόσεις Σμπίλια
- ❖ Βαβούρας, Ι.Σ. και Μανωλάς Γ. 2004, Η Παραοικονομία στην Ελλάδα και τον Κόσμο, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- ❖ Βαβούρας, Ι.Σ. 1998, Οικονομική Πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- ❖ Κυριακάτος Ι. Β. (2009), «Φορολόγηση & φοροδιαφυγή των ελληνικών επιχειρήσεων. Αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής από τη διοίκηση και εντοπισμός από τα στελέχη της»

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Delorme and Andre 1983, Boyer 1986
- ❖ Abel, A and B. Bernanke., 2002, Μακροοικονομική, εκδ. Κριτική
- ❖ Varian, H. (2006) Μικροοικονομική: Μια σύγχρονη ανάλυση, εκδόσεις Κριτική
- ❖ Hotelling, H. (1938) “The general welfare in relation to problems of taxation and of railway and utility rates”
- ❖ Hicks, J. (1940) "The Valuation of Social Income"

- ❖ Scitovsky, T. (1951) "The State of Welfare Economics"
- ❖ Baumol, W. (1952) Welfare Economics and the Theory of the State, 2^η εκδ. London: G. Bell and Sons, Ltd, 1965
- ❖ Arrow, K. (1967) "Values and Collective Decision Making"
- ❖ Feldman, A. (1980) Welfare Economics and Social Choice Theory, The Netherlands: Martinus Nijhoff Publ
- ❖ Sen, A. (1970γ) "The Impossibility of a Paretian Liberal", Journal of Political Economy Feige 1981, O' Higgins 1985
- ❖ DeBacker S , Heim B, Tran A, (2013, forthcoming), "Importing corruption culture from overseas: Evidence from corporate tax evasion in the United States")

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ

- ❖ http://www.eurobank.gr/Uploads/Reports/7MERES_OIKONOMIA_29012013v.pdf
- ❖ <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/oikodelt200307.pdf>
- ❖ http://www.iobe.gr/docs/research/RES_04_01052012REP_GR.pdf
- ❖ http://s.enet.gr/resources/article-files/gsee_forologiko-2.pdf
- ❖ <http://www.euro2day.gr/specials/topics/article/1138539/to-telos-toy-kratoys-pronoias-sthn-evroph.html>, 2013, Το τέλος του κράτους πρόνοιας στην Ευρώπη
- ❖ Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία,
http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0802/PressReleases/A0802_SFA10_DT_AN_00_2013_13_F_GR.pdf, 2014, Στατιστικά στοιχεία σχετικά με το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών στην Ελλάδα το έτος 2013
- ❖ <http://www.forologoumenos.gr/permalink/22299.html>, 2012, Ποιο είναι το βασικό φορολογικό πρόβλημα της Ελλάδας;
- ❖ <http://www.ipyxida.gr/archives/3002>, 2013, Θέσεις-προτάσεις-μέτρα για την βελτίωση του φορολογικού συστήματος